

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Mocenská pozice Polska ve středovýchodní Evropě

David Písecký

Plzeň 2017

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Mocenská pozice Polska ve středovýchodní Evropě

David Písecký

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Ponížilová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2017

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2017

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval PhDr. Martině Ponížilové, PhD. za její cenné rady, ochotu a čas, který mi během celého psaní práce věnovala. Rád bych poděkoval i svým blízkým, kteří mě nejenom během psaní této práce podporovali. Dalej chciałabym podziękować dr Jarosławowi Jarząbkowi z Uniwersytetu Wrocławskiego za ochotę, czas i cenne radę dla móju pracu.

OBSAH

ÚVOD	8
1 TEORETICKÉ KONCEPTY.....	12
1.1 Koncept moci	12
1.2 Koncept regionu	19
1.3 Koncept regionální mocnosti	21
2 VYMEZENÍ REGIONU STŘEDOVÝCHODNÍ EVROPA.....	26
3 MOCENSKÉ KAPACITY ZEMÍ V REGIONU	33
4 REGIONÁLNÍ MOCENSKÁ POZICE POLSKA PO ROCE 1989	40
4.1 Polská regionální zahraniční politika do roku 2004.....	43
4.1.1 Budování polské mocenské pozice	43
4.1.2 Vztahy se Slovenskem v kontextu rozšíření NATO	48
4.1.3 Vztahy s dalšími zeměmi v kontextu Visegrádské skupiny.....	49
4.1.4 Vztahy s Ukrajinou a Běloruskem	52
4.2 Polská regionální zahraniční politika od roku 2004.....	55
4.2.1 Polsko a Evropská unie	56
4.2.2 Východní partnerství.....	59
4.2.3 Vztahy Polska s Ukrajinou a Běloruskem.....	63
4.2.4 Vztahy Polska v rámci států Visegrádské skupiny	67
ZÁVĚR.....	71
ZDROJE.....	74
RESUMÉ.....	90
PŘÍLOHY.....	91

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

CEFTA	<i>Central European Free Trade Area</i>
ENP	<i>European neighbourhood policy</i>
IFOR	<i>Implementation Force</i>
ODA	<i>Official development assistance</i>
OECD	<i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>
OSKB	Organizace Smlouvy o kolektivní bezpečnosti
PiS	<i>Prawo i Sprawedliwość</i>
SFOR	<i>Stabilization Force</i>
SNS	Společenství nezávislých států
V3	označení pro země Visegrádské skupiny do roku 1993
V4	označení pro země Visegrádské skupiny po roce 1993
WTO	<i>World Trade Organisation</i>

ÚVOD

S koncem bipolární konfrontace na přelomu 80. a 90. let minulého století došlo v mezinárodním systému k mnoha změnám. Změny byly zvláště výrazné v Evropě, která byla od konce druhé světové války rozdělena na dva zcela odlišné ideologické bloky. Polsko (do roku 1989 pod názvem Polská lidová republika) se díky Jaltské konferenci dostalo do sovětské sféry vlivu a v té zůstalo až do konce studené války. Vnitřní a zahraniční politika Polska tak byla pod silným působením Sovětského svazu.

Po skončení studené války se státy mohly začít ve své vnitřní a zahraniční politice chovat autonomně a prosazovat své vlastní národní zájmy. Právě v této době se na globální a regionální úrovni postupně objevují státy, které začínají aspirovat na to, stát se globální nebo regionální mocností. Polsko se stalo v čele s Lechem Wałęsou jednou z prvních zemí bývalého východního bloku, kde byl zahájen proces demokratizace. Od dob komunistického režimu a vyhlášení stanného práva prošlo Polsko do současnosti velkými změnami a získávalo si jméno ve světě (Kamiński 2016: 113–116).

Současné Polsko (celým názvem Polská republika) je s necelými 38 miliony obyvatel osmým nejlidnatějším státem Evropy a svou rozlohou je devátou největší zemí v Evropě (World Bank 2016a). Polsko je tedy středně velkou zemí, která má ambice na to, stát se regionální mocností a být lídrem v rámci regionu. Toho si jsou vědomi i samotní polští političtí představitelé. Bývalý polský ministr zahraničních věcí Bronisław Geremek prohlásil (cit. dle Marušiak 2011: 40), že Polsko není velkou, ale ani malou zemí a jako člen velkých mezinárodních organizací může být zodpovědné za dění v regionu. Geremek dále v roce 1999 prohlásil (cit. dle Osica 2005: 21), že Polsko má potenciál díky své geografické poloze, lidským a ekonomickým zdrojům k tomu, aby se zařadilo mezi hlavní členy NATO. Avšak Brzezinski (1997: 44) je ještě ke konci 90. let jiného názoru a tvrdí, že Polsko je moc slabé na to, aby v regionu hrálo významnější geostrategickou roli. Jediné, co musí udělat, je integrace do

institucionálních struktur na Západě. K Brzezinského tvrzení se přidává i Jarzabek (2017), který říká, že se v polském diskursu objevují hlasy tvrdící, že Polsko má mocenské kapacity dostačující k tomu, aby hrálo roli regionální mocnosti. Tyto hlasy jsou však spíše ojedinělé a dle Jarzabka Polsko roli regionální mocnosti nehraje a ani nikdy od roku 1990 nehrálo.

Polská krajina je tvořena převážně nížinami, což ze země dělá, společně s jeho polohou v Evropě, geostrategicky důležité území z vojenského a obchodního hlediska (Seale – Wilson 2015). Charakter polské krajiny může být jak výhodou, tak nevýhodou, vzpomeneme-li na četné invaze různých evropských mocností (Friedman 2012). Po pádu železné opony nebylo Polsko bohatší než Ukrajina a bylo značně chudší než ostatní země v regionu jako například Maďarsko nebo bývalé Československo. Možná i proto začalo jako první ze všech zemí regionu s ekonomickými reformami s cílem obnovit volný trh. Polsku se to nakonec povedlo a stála za tím tzv. politika šokové terapie¹. Ekonomická šoková terapie zprvu způsobila Polsku těžké časy, ale nakonec pomohla a díky ní se Polsko stalo nejrozvinutější ekonomikou v regionu. Polsku se navíc vyhnula recese z roku 2008, která postihla zbytek Evropy (ISA 2015; Kowalski 2009: 4). Poté co Polsko v březnu roku 1999 přistoupilo do Severoatlantické aliance a v roce 2004 do Evropské Unie, lze předpokládat, že bude usilovat o posílení svého postavení v regionu (Ociepka 2013: 8).

Jedním z důvodů pro akademický zájem o regionální mocnosti je ten, že konec studené války vytvořil prostor k tomu, aby mohly regionální mocnosti vznikat. V kontextu středovýchodní Evropy se tak stalo s rozpadem Sovětského svazu a s úpadkem jeho silného vlivu v regionu. Ukázalo se, že s koncem bipolární konfrontace začínají být regionální mocnosti klíčovými aktéry v otázce regionálního a globálního vládnutí. Do regionálních mocností je také často vložena důvěra k tomu, aby se v regionu postaraly o konflikty, politickou

---

¹ Šoková terapie je proces téměř okamžité liberalizace trhu. Jedná se o deregulaci cen, mezd a otevíření domácích trhů pro zahraniční kapitál (Holman 2000: 21).

nestabilitu či ekonomické strádání. Regionální mocnosti mohou být jak podněcovateli, tak i překážkami regionální institucionalizace (Prys 2010: 479–480). Nelze však automaticky počítat s tím, že každý region na světě má svoji regionální mocnost. Jedná se o otevřenou otázku, na kterou lze odpovědět pouze výzkumem (Nolte 2010: 884). Polsko má díky své velikosti a pozici potenciál hrát stěžejní roli v ekonomické, politické a strategické rovině v regionu (Hyde–Pryce 1996: 12).

Tématem této práce jsou aspirace Polska na to stát se regionální mocností. Polsko leží v oblasti, která je z geostrategického i historického hlediska významná nejen pro východní či středovýchodní Evropu, ale pro celou Evropu. *Cílem této diplomové práce je zjistit, jak se změnilo mocenské postavení Polska ve středovýchodní Evropě v letech 1990–2017.* Práce je koncipována jako jednopřípadová studie, ve které analyzujeme moc a mocenské postavení Polska ve středovýchodní Evropě. Výzkumnými otázkami v této práci jsou: *Lze Polsko v celém zkoumaném období považovat za regionální mocnost? Jaké prostředky Polsko využívalo a využívá k tomu, aby zvýšilo a zlepšilo svou moc a postavení v regionu?*

V první, teoretické části diplomové práce, se budeme zabývat konceptem a definováním moci jako takové a konceptem *hard power*, *soft power* a *smart power*. Zaměříme se na mocenské ukazatele a zdroje *hard power*, *soft power* a na mocenské nástroje, které státy mohou využívat ve své zahraniční politice za účelem posílení své moci a mocenské pozice. Díky charakteru práce bude nutné i nadefinování regionu. Poté vymežíme pojem regionální mocnost. Detailně představíme kritéria, která vymezují regionální mocnosti a jejich chování v mezinárodním prostředí. Tato kritéria následně využijeme v empirické části práce pro zjištění, zda lze Polsko za regionální mocnost považovat a pokud ano, tak ve které části zkoumaného období.

Ve druhé části práce se zaměříme na historický vývoj Polska, který byl důležitý k formování polské mocenské pozice a na aplikaci výše uvedených teoretických

konceptů na případovou studii Polska a jeho mocenského postavení v regionu středovýchodní Evropa. Nejprve však bude nutné vymezit si region středovýchodní Evropy. Dále budeme analyzovat mocenské kapacity Polska, a to skrze vymezení z teoretické části. Jelikož mocenské ukazatele vztahující se k jedné zemi nejsou samy o sobě vypovídající, bude zapotřebí jejich porovnání s ostatními státy v regionu. Následně budeme analyzovat polskou regionální zahraniční politiku, která však nutně nemusí být formována jen vztahy Polska s ostatními aktéry v rámci vymezeného regionu. Zaměříme se převážně na politickou aktivitu země, a to spolu s ekonomickou a vojenskou aktivitou. Součástí analýzy budou i pro práci relevantní projevy představitelů Polska či jiných zemí. Zde si pro větší přehlednost rozdělíme kapitolu na dvě časová období. První období bude po pádu komunismu v roce 1990 do roku 2004, tedy do vstupu Polska do EU. Druhé období bude od roku 2004 do počátku roku 2017.

V závěru práce zhodnotíme aplikaci teoretických přístupů na konkrétní případy a také se pokusíme o naplnění výše vytyčeného cíle práce. V této části práce dále zodpovíme výše stanovené výzkumné otázky.

1 TEORETICKÉ KONCEPTY

V následujících podkapitolách vymezíme několik základních pojmů, se kterými v textu pracujeme. Jedná se o *koncept moci*, *koncept regionu* a *koncept regionální mocnosti*. U *konceptu moci* vysvětlíme, co je to moc, představíme několik druhů moci, se kterými se v současné době operuje, a to převážně perspektivou realistických teorií. Zaměříme se na mocenské kapacity, díky kterým lze snáze analyzovat moc daného státu v mezinárodním prostředí. Poté stručně představíme *koncept regionu* a aspekty, díky kterým lze o určitém území mluvit jako o regionu. A nakonec se budeme zabývat klíčovým pojmem pro tuto práci, *konceptem regionální mocnosti*.

1.1 Koncept moci

Prvním teoretickým konceptem, kterému se budeme věnovat, je koncept moci. Moc byla od počátku součástí mezinárodních vztahů a politiky. Akademici se konceptem moci zabývají odjakživa, ale výsledky jejich bádání o tom, co je vlastně moc, se liší. Dle Holstiho (1964: 179) existuje několik přístupů k tomu, jak lze moc chápat. Moc může být koncept, díky kterému lze analyzovat všechny hlavní fenomény mezinárodní politiky nebo je to prostředek k dosažení cílů v politice. Moc může být také chápána primárně z vojenského hlediska, bez většího ohledu na opravdový vliv aktéra na mezinárodní prostředí. Podobně vidí moc například Mearsheimer (2001: 56).

Dle Hanse Morgenthaua (1948: 17–18) je moc něčím, po čem prahne každý člověk. Je to vrozená touha dominovat v určité oblasti a je základním stavebním kamenem všech lidských činností. Celý politický život je bojem o moc. Nye (2011: 26) tvrdí, že chamtivost je motivem pro zisk moci, anebo moc představuje prostředek k dominanci. Morgenthau (1948: 74) dále prohlašuje, že jedinci či národy často nejsou schopni najít plné uspokojení v projektování moci v rámci

jednoho státu, a proto projektují svou touhu po moci za hranice do mezinárodního prostředí.

Moc je v souvislosti s mezinárodními vztahy úzce spjata s realisty. Dle Schmidta (2007: 43) jsou realisté toho názoru, že moc je rozhodujícím faktorem ve vztazích mezi politickými entitami a hraje důležitou roli v porozumění dynamiky války a míru. Neorealisté, jako například K. Waltz (1979: 131), se v otázce moci zaměřují na komplexitu materiálních kapacit a tvrdí, že mocenské kapacity se nedají zkoumat odděleně a musí být zkoumány dohromady, protože následné sestavování žebříčku zemí podle moci by bylo až příliš složité. Dle Baldwin (2002: 283–284) ofenzivní realisté, jako například Mearsheimer, zdůrazňují touhu po moci, která je mimo jiné důsledkem anarchického mezinárodního systému. Typické pro ofenzivní realisty je úzké spojování moci s vojenskou silou a dle Mearsheimera (cit. dle Baldwin 200: 284) je hlavní vojenskou silou pozemní armáda.

Baldwin (2013: 275) se dále zabývá rozměry moci a vidí moc, na rozdíl od Mearsheimera, spíše jako věc vícerozměrnou než monolitickou. S tím, jak jeden rozměr moci státu stoupá, jiný rozměr moci se také může zvyšovat, ale na druhou stranu i se může propadat. Prvním rozměrem je *rozsah*, který je chápán v souvislosti s vlivem aktéra. Stát může mít vliv či moc v ekonomickém sektoru, ale z vojenského hlediska může být bezvýznamný. Dalším rozměrem moci je dle Baldwin *oblast*. Ta odkazuje k velikosti aktérovu vlivu na ostatní aktéry, ať už regionálně nebo globálně. Třetím rozměrem je *váha*, která odkazuje na aktérovu sílu a poukazuje na spolehlivost a schopnost aktérovy moci ovlivnit jiného aktéra lépe, než nějaký další aktér. Čtvrtým rozměrem jsou *náklady*. Ty určují cenu, jakou je aktér ochoten platit za to, aby si udržel poddajnost ostatních. Posledním rozměrem jsou *prostředky*, skrze které je moc vykonávána. Mezi ně Baldwin řadí prostředky symbolické, které se dají považovat za ekvivalent *soft power*, dále jimi jsou prostředky ekonomické, vojenské a diplomatické.

Pro moc je charakteristické to, že její dosažení je cílem všech politik a států. Ať už jsou politické cíle jakékoliv, zisk moci je cílem hlavním. Aktéři v mezinárodním systému usilují o různé ideály a je jedno, zda se jedná o ideály náboženské či ekonomické. Vždy, když se pokusí o naplnění svých cílů nebo ideálů v mezinárodním prostředí, činí tak skrze moc. Jedná se vždy o snahu získat moc, díky které realizují své cíle. Moc je chápána jako kontrola myslí a akcí ostatních aktérů (Morgenthau 1948: 13). Holsti (1964: 179) k Morgenthauovo pojetí moci ještě dodává, že moc státu lze chápat a analyzovat jako střet mezi nezávislými jednotkami, které chtějí dominovat nad ostatními.

Při snaze o pochopení mezinárodní mocenské politiky, Morgenthau (cit. dle Müller 2005: 33–34) ve svých šesti tvrzeních a zásadách politického realismu zdůrazňuje národní zájem, při jehož naplňování musí jít morálka a etické hodnoty často stranou. Zkrácená charakteristika jeho zásad je následující:

1. politika je řízena lidskou přirozeností, která je neměnná;
2. zahraniční politika je ovládána mocenským zájmem státu, který je oddělený od etiky nebo náboženství a stát ve většině případů jedná racionálně;
3. národní zájem je v čase neměnný;
4. universální morální principy nemohou být aplikovány, protože hlavní zájem každého státu je přežít;
5. zahraničněpolitické cíle státu nelze dávat dohromady s morálními hodnotami, protože neexistuje jedna všeobecně platná pravda a stát, který jedná ve jménu universální morálky a hodnot, tak činí hlavně kvůli svým mocenským zájmům;
6. politika je rozdílná kategorie od ekonomiky nebo etiky.

Za projev moci je tedy považována situace, kdy aktér *A* ovlivní aktéra *B* k něčemu, co je výhodné a žádoucí pro aktéra *A*. Dle Holstiho (1964: 180–181) se aktér *A* snaží ovlivnit aktéra *B*, protože usiluje o určité cíle, které bez aktéra *B*

nemohou být dosaženy. Pokud aktér *A* může ovlivnit aktéra *B* k tomu, aby udělal něco, co by *B* jinak nedělal, disponuje aktér *A* mocí nad aktérem *B*.

Moc je proces vzájemné interakce, ve které je stát *A* schopen ovlivnit jednání jiného státu (Schmidt 2007: 48). Moc (*сила*) je dle Beaty Ociepky (2013: 21) neutrálním pojmem, který je využíván k popsání potenciálu země dominovat, ale neurčuje opravdovou dominanci. Joseph S. Nye (2004: 2) vidí moc jako schopnost ovlivnit jednání ostatních tak, aby aktér získal takové výsledky, jaké chce. Dle Nye existuje několik způsobů, jakými lze jednání ostatních aktérů ovlivnit. Je to možné díky donucení, podplacení, anebo přitažlivosti.

Kritérii kterými lze měřit moc státu jsou velikost státu, jeho populace, ekonomická prosperita, politický režim, ekonomický systém, zahraniční politika a vojenská síla (Østerud 1992: 3–4). Mearsheimer (2001: 43–56) rozlišuje moc na potencionální (*latent power*) a opravdovou (*actual power*). Potencionální moc odkazuje na sociálně-ekonomické faktory. Potencionální moc státu je založena na velikosti populace země a na úrovni jejího bohatství. Potencionální moc se opírá o zdroje, ze kterých je možné čerpat. Tyto dva faktory jsou hlavními stavebními kameny pro vojenskou moc. Bohatí aktéři (státy) mezinárodního systému s dostatečnou populací jsou schopni vytvořit mocné vojenské složky. Opravdovou moc státu tvoří hlavně pozemní armáda, společně s námořními a vzdušnými silami. Armáda hraje ústřední roli, protože je nezbytná k obsazení a kontrole určitého území, což je vlastně největším politickým cílem. Tyto dva typy moci jsou na sobě závislé, jsou si blízké, ale nejsou totožné, protože jsou odvozeny z různých aktivit.

Pro vojenskou moc či sílu země je zásadní velikost populace a bohatství, protože velká populace je schopna vyprodukovat větší bohatství a bez bohatství neexistuje silná (mocná) armáda. Avšak samotná populace bez spojení s bohatstvím země nemůže být chápána jako mocenský ukazatel. Mersheimer (2001: 61–62) dále poukazuje na fakt, že bohatství samo o sobě není tak významné. Důležitější je množství zdrojů, které je možné v rámci státu

mobilizovat. Populace není otázkou jen kvantity, protože větší populace automaticky neznamena větší moc na mezinárodní scéně (Morgenthau 1948: 91). U demografických kapacit státu je důležitý nejenom počet obyvatel, ale i podíl pracujícího, bojeschopného nebo městského obyvatelstva. Pro bohatství státu jsou klíčové HDP, podíl na regionálním či světovém obchodu nebo množství strategických surovin (ropa, zemní plyn, železná ruda, uhlí, atd.). Ukazatele vojenské síly jsou poté počty vojáků, výdaje na obranu, množství vojenské techniky, vlastnictví nukleárních zbraní a nosičů a další vybavení armády (Ponížilová 2016: 52).

Morgenthau (1948: 80–88) dále rozlišuje zdroje moci na relativně stabilní a na ty, které podléhají stálým změnám. Nejstabilnějším mocenským aspektem je poloha státu, ale ta dnes není tak důležitá jako dříve, a to vzhledem k technologickému rozvoji². Je tím myšlena například izolace státu oceánem či fakt, že se území státu nachází ve vysokohorském prostředí nebo naopak na rovině. Dalším relativně stabilním zdrojem moci je přírodní bohatství a schopnost jeho získání. Morgenthau zmiňuje ropu, uran, ale i jiné suroviny a potraviny. Průmyslové kapacity a vojenská připravenost země jsou podle Morgenthaua dalšími relativně stabilními mocenskými aspekty. Mezi nestabilní typy faktorů, které mají nemateriální formu, Morgenthau (1948: 96–105) řadí národní charakter a morálku. Jako výrazně nestabilní mocenský ukazatel se jeví kvalita diplomatických styků země. Jedná se však o jeden z nejdůležitějších aspektů, protože jde o kombinaci a výsledek výše zmíněných faktorů.

Všechny důležité zdroje, kterými stát disponuje, jsou obvykle nějakým způsobem spojené k sobě a tím vytvářejí celkovou moc státu (Guzzini 2000: 55). Avšak pouhé držení výše zmíněných kapacit není dle Baldwina (cit. dle Schmidt 2007: 47) ve výsledku zárukou toho, že stát disponuje mocí a má vliv na jiné státy či aktéry. Držení jaderných zbraní je považováno za důležitý zdroj moci v

---

² Tím je myšlen hlavně rozvoj komunikačních a transportních zařízení, satelitů apod.

mezinárodním systému, ale samotné držení jaderné zbraně ještě státu nezaručuje, že v určité oblasti (například v oblasti obchodu) získá významnější vliv.

Na Morgenthauovo rozdělení materiálních a nemateriálních zdrojů navazuje Holsti (1964: 185–187). Ten tvrdí, že stát s vysokým HDP, s pokročilými technologiemi, moderními zbraňovými systémy a velkou populací, bude mít na mezinárodní scéně větší vliv a prestiž na rozdíl od státu s menší populací, slabou ekonomikou a zastaralou armádou. Avšak ani moderní zbraňové systémy samy o sobě nejsou rozhodujícím mocenským ukazatelem. Je zapotřebí přidat ještě další faktory. Jsou jimi například politické osobnosti dané země a jejich diplomatické schopnosti, reakce velmocí a další okolnosti. Pro zkoumání skutečného vlivu aktéra je nutné si uvědomit, že existuje rozpor mezi mocenskými kapacitami státu a opravdovým vlivem, který je často závislý na věrohodnosti. Vlastnictví zbraní je samo o sobě nepodstatné, pokud není vůle a ochota je použít. Ostatní aktéři musí vědět, že mocenská kapacita není pouze symbolická.

V současnosti se dle Nye (2004: 5–6; 2011: 83) setkáváme s koncepty měkké moci (*soft power*) a tvrdé moci (*hard power*). Pro *hard power* je typická metoda cukru a biče. Jedná se o vojenskou a ekonomickou moc, které jsme se věnovali výše. Jde tedy o donucení nebo o pobídky. *Soft power* je nepřímý způsob, jak ovlivnit chování ostatních aktérů nejenom v mezinárodním prostředí. Stát může získat výsledky, jaké chce, a to díky tomu, že ho ostatní státy obdivují nebo uznávají jeho hodnoty, napodobují jeho chování a chtějí ho následovat. Pro stát, který chce disponovat *soft power*, je důležité nastolit agendu a přilákat ostatní k tomu, aby následovali jeho příkladu. *Soft power* není dle Nye to samé jako pouhý vliv, protože vliv se také spoléhá na metody *hard power*, jakými jsou hrozby nebo platby. V konceptu *soft power* jde o schopnost přilákat, přitahovat a tato schopnost následně vede k souhlasu. *Soft power* je tedy síla přitažlivosti a je do jisté míry závislá na důvěryhodnosti státu. Dle Nye (2004: 11–14) jsou zdroji pro *soft power* státu následující faktory:

1. kultura (sport, věda, film, vzdělání, náboženství, zahraniční výměny studentů, turismus),
2. politické hodnoty (politický režim státu, dodržování lidských práv),
3. způsob vedení zahraniční politiky (způsoby spolupráce).

Pro *soft power* je důležité zmínit, že na rozdíl od *hard power* není zcela pod kontrolou státu. Nástroje *soft power*, řízené nestátními aktéry, mohou naopak státu uškodit a být přímo v rozporu s vládou řízenými akcemi. Firmy, univerzity, církve, nadace a další nevládní skupiny mohou rozvíjet svou vlastní *soft power*, a to do jisté míry i bez vlivu a zásahů státu. Jejich *soft power* je buďto v souladu s vládní politikou, anebo je tomu opačně (Nye 2004: 15–17). Zde je nutné podotknout, že tvorba *soft power* strategií nezávisle na státu není zcela možná a jednoduchá v zemích s totalitním či autoritářským režimem.

Jedním z dalších zdrojů *soft power* je veřejná diplomacie, kterou lze analyzovat z perspektivy politické komunikace, kde dochází k dialogu, protože komunikace je dvoustranná. Ociepka (2013: 70) tvrdí, že veřejná diplomacie je realizována díky médiím a dalším komunikačním kanálům. Jejím cílem je formování nebo podpora pozitivního obrazu země za hranicemi a snaha o utváření pozitivního veřejného mínění vůči zemi. Javier Noya (2005) chápe veřejnou diplomacii jako komunikační strategii, která je používána státem k tomu, aby shromáždil podporu pro svou zahraniční politiku mezi občany jiných zemí. Simon Anholt (cit. dle Ociepka 2013: 100–101) řadí do nástrojů veřejné diplomacie i koncept *brandingu*, který definuje jako hodnoty a produkty, které zajišťují jejich majitelům konkurenční výhodu jako je dobré jméno a věhlas. Kromě *brandingu* vidí Ociepka (2013: 144) jako další důležitý nástroj veřejné diplomacie roli diaspory, která souvisí s lobbingem v zahraničí.

Jak bylo naznačeno výše, média jsou dalším ze zdrojů *soft power* dané země. Média jsou nositeli informací a emocí, které mají vliv na vnímání země. S médii se ještě úzce váže vysílání za hranice země s různými cíli, mezi které může patřit i snaha o propagaci demokracie. Avšak s médii a vysíláním za hranice země

souvisí i koncept propagandy. Faktem zůstává, že mezi propagandou a veřejnou diplomacií v tomto případě existuje jen velmi tenká hranice (Ociepka 2013: 177–190). Pro zisk věrohodnosti a *soft power* je dále důležité i členství v mezinárodních organizacích či platformách. Tím dle Ociepky (2013: 51) země dokazuje svou schopnost být dobrým mezinárodním občanem.

Nye dále zmiňuje i koncept *smart power*. Jedná se o schopnost aktéra zkombinovat zdroje *hard power* a *soft power* za účelem vytvoření efektivní strategie. *Hard power* a *soft power* státu se mohou vzájemně doplňovat, ale mohou si i vzájemně škodit (Nye 2011: 22–24).

Při zjišťování mocenských kapacit země budeme vycházet převážně z těch materiálních, které jsou snadněji uchopitelné a měřitelné. Mezi ně zahrneme populaci, rozlohu státu, ekonomické údaje, velikost armády a výdaje na obranu. Prostor bude dále věnován i nástrojům *soft power* a veřejné diplomacie, protože jak tvrdí Nye (2004: 7) i prostředky *soft power* jsou relevantní k tomu, aby díky nim stát dosáhl nějakých kýžených cílů.

1.2 Koncept regionu

Jelikož je tato práce zaměřena na určitou oblast, určitý region, je vhodné si termín region stručně definovat. Při definování regionu je důležité zaměřit se nejen na to, jak ho odlišit od ostatních regionů či útvarů, ale také na to, jak je tvořen. Dle Buzana a Wævera (2003: 27) musí být region složen z geograficky shluklých jednotek – *units*, které jsou vloženy do většího celku s vlastní strukturou. V této práci budou jako jednotky – *units*, chápány jednotlivé státy. Hlavním charakterem regionu je fakt, že region musí být daleko menší než celek.

Regionem je taková část mezinárodního systému, která se vyznačuje určitými sjednocujícími znaky (Dočkal 2004). Hnízdo (1995: 78) definuje region, nebo v tomto případě transnacionální region, jako území skládající se z alespoň dvou států, které mezi sebou sdílejí určité společné rysy. Mezi takovéto rysy patří

například podobné politické kultury a společná historie. Dočkal (2004) zde doplňuje, že region může být charakterizován na základě sociálně-geografických nebo fyzicko-geografických znaků. Romancov (2007: 420) k transnacionálním regionům dále dodává, že obsahují integrující politické a kulturně-historické faktory. Pro vyznačení regionu je důležitá jeho jednotvárnost. Jednotvárnost (homogenita) leží buďto v lidské činnosti, přírodních podmínkách, anebo v obojím (de Blij – Muller – Nijman 2013: 12). Saul Cohen (cit. dle Šanc 2011: 10) shledává pro regiony či geopolitické regiony jako důležité několik faktorů. Mezi ně řadí faktory historické, geografické, kulturní a také politické vazby.

Wæver s Buzanem (2003: 43) uvádějí v kontextu regionu další rozměr. Je jím bezpečnost. Na koncept regionu se dívají z pohledu bezpečnosti. Region odkazuje na úroveň, kde jsou si státy nebo jiné jednotky dostatečně blízké k tomu, aby jejich vlastní bezpečnost nemohla být chápána odděleně od ostatních aktérů. Region je místem, kam se promítá většina extrémů národní a globální bezpečnosti.

Interakce mezi odlišnými aktéry na různých úrovních v rámci regionu je jednou z jeho dalších charakteristik. Region je systémem, kde nejčastěji dochází k interakci. Stát je aktérem v těchto interakcích, ale nemusí je nutně kontrolovat (Buzan – Wæver 2003: 7). Začátkem 21. století jsou regiony charakterizovány hustou sítí částečně překrývajícími se regionálními organizacemi. Většinou se jedná o mezivládní organizace, se spíše ekonomickými cíli než s bezpečnostními cíli. Tyto organizace mají často jméno regionu ve svém názvu. Pro region je dle Hemmera a Katzensteina (2002: 575) rozhodující politický faktor. Autoři tím tedy mají na mysli politickou strukturu a geografický faktor dle jejich názoru není rozhodující. Nolte (2011: 52) s tím nesouhlasí a tvrdí, že pro koncept regionu není geografický faktor podřadný. Katzenstein (2005: 10) dále tvrdí, že pro region jsou určující dvě dimenze, myšlenková a materiální.

Při následném vymezování regionu pro nás budou jako stěžejní faktory hlavně vzájemné interakce mezi aktéry, geografická blízkost, kulturní, ekonomické a politické aspekty, a to spolu s historickými vazbami v rámci regionu.

1.3 Koncept regionální moci

Jelikož se státy výrazně liší, co se objemu moci a materiálních kapacit týče, byly rozděleny do několika kategorií. V mezinárodním systému se tedy setkáváme s konceptem *hegemonia*, *velmoci*, *střední moci*, *regionální moci* a *malého státu*. *Hegemon* je vojensky a ekonomicky nejsilnějším aktérem. *Velmoc* disponuje značnými vojenskými i ekonomickými kapacitami, ale není s to ovládat mezinárodní systém. *Střední mocnost* se pohybuje na úrovni někde mezi velmocí a malým státem. Její vojenské kapacity nejsou natolik významné v porovnání s její *soft power*. *Malý stát*, jak je z názvu patrné, disponuje jen malým územím a malou populační a materiální základnou (Waisová 2009: 64). Problematikou typizace států dle objemu moci se věnuje spousta autorů, kteří zároveň používají své vlastní názvosloví³ a tím tak vnášejí do celé problematiky chaos. Avšak hlubší rozbor tohoto tématu není předmětem práce, protože ta se věnuje regionální úrovni analýzy.

Už samotný název konceptu *regionální mocnost* v sobě kombinuje dva jiné koncepty – *regionu* a *moci*. Koncept regionu a koncept moci, byly podrobně vysvětleny výše. Nálepka regionální mocnost odkazuje k postavení země a mocenským vztahům v rámci určitého regionu. Regionální mocnost je stát, který má vliv a moc v určitém geograficky vymezeném území neboli v regionu. K analýze chování regionálních mocností a jejich zahraniční politik je zapotřebí zkombinovat několik teoretických přístupů mezinárodních vztahů, protože pouze realistický nebo liberální přístup není dostatečný kvůli komplexitě tématu. Různé teoretické přístupy v sobě při vymezování konceptu regionální mocnosti spojují

---

³ Srov. např.: Jordaan 2003, Nolte 2010, Ociepka 2013, Ponižilová 2016, apod.

jiná kritéria a definují koncept na základě jiných charakteristik. Jedná se například o mocenskou základnu, tvorbu regionálních institucí a zdroje moci a jejich vlastní využívání (Nolte 2011: 56).

S proměnou mezinárodního systému z bipolárního⁴ na multipolární a s posunem center moci se na mezinárodní scéně začínají objevovat regionální mocnosti, které mají snahu a kapacity k tomu, aby mohly kontrolovat určité území, určitý region (Nolte 2011: 49–50). I když si jsou suverénní státy rovny po formální stránce, v praxi tomu tak není. Státy se liší v rozloze, populaci, ekonomických a vojenských kapacitách a v množství vlivu (moci), který mají nad ostatními státy (Ponížilová 2016: 40).

Dle Huntingtona (1999: 36) je současný svět zvláště hybridní. Je tvořen unimultipolárním systémem, takže se skládá z jedné supervelmoci a několika regionálních mocností (Huntington používá termín *major regional powers*), které jsou mocné ve svém regionu a nemají globální zájmy a kapacity jako mají USA. Mezinárodní systém je tedy roztržštěn na menší celky a vytváří se tak víceúrovňová hierarchie v mezinárodním systému. Souběžně vedle sebe existuje globální mocenská struktura a regionální mocenské struktury. Tyto subsystémy fungují podle stejné logiky jako globální systém, kdy je, nebo může být, v každém regionu nebo subsystému dominantní stát. Regionální subsystém je podřízen globálnímu systému. Znamená to tedy, že dominantní mocnosti globálního systému mohou narušovat chod subsystému. Mohou tak jednat v případě, kdy se politická nebo ekonomická situace v regionu nevyvíjí podle jejich představ (Nolte 2010: 886). Mocné státy mají tendence k tomu, aby projektovaly svou moc mimo své národní hranice. Moc tedy projektují do nějakého regionu (Katzenstein 2005: 21).

Regionální mocenskou hierarchii z pohledu bezpečnosti zkoumá také Barry Buzan a Ole Wæver. Rozlišují (cit. dle Nolte 2010: 886–887) mezi velmocemi, které mají vliv na globální (systémové) úrovni a mezi regionálními mocnostmi,

---

⁴ Polarita v mezinárodním systému odkazuje k počtu autonomních center moci (Hart 1985: 31).

kteře mohou mít větší vliv ve svém regionu, ale již menší vliv na globální úrovni. Regionální mocnosti definují polaritu regionálního bezpečnostního komplexu. Jejich mocenské kapacity mohou být značné, ale jsou omezeny na regionální kontext. Silnější globální aktéři stojící mimo region s nimi na globální úrovni však nepočítají. Dle Buzana a Wævera (2003: 37) mohou být regionální mocnosti chyceny v mocenském soupeření silnějších aktérů mezinárodního systému. V takovém případě je s regionálními mocnostmi zacházeno jako s aktéry, se kterými je třeba v globálním kontextu počítat.

Dle Flemese (2007: 10) je od regionální mocnosti očekáváno hrát roli mírotvůrce a četníka, avšak pouze ve svém regionu. Regionální mocnosti mohou skutečně být hnacími motory regionalismu. Mocný stát může iniciovat regionální kooperaci z několika důvodů: geostrategických, ekonomických a vojenských. Státy se uchylují k regionální spolupráci z obavy před ostatními aktéry mezinárodního systému, kteří by začali mít zájem v regionu. Regionální mocnosti tedy v tomto případě často sledují svůj vlastní zájem. Avšak Börzel (2013: 517) s Ociepkou (2013: 199) dodávají, že přílišná aktivita v regionu spojená s arogancí může regionální mocnosti i uškodit, protože ostatní aktéři nebudou chtít spolupracovat a podvolit se mocnosti. Indikátorem pro určení, jak je hegemon přijímán jakožto regionální mocnost, je například situace, kdy sekundární stát v regionu přijme pomoc raději od regionální mocnosti, nežli od externího aktéra (Prys 2008: 10).

Autoři Ehteshami a Hinnebusch (2002: 6–7), používajíce termín střední regionální mocnost (*regional middle power*), dávají do popředí skutečnost, že takováto mocnost je klíčovým aktérem regionálního systému. Geografický rozsah a cíle regionálních mocností jsou skromnější než cíle velkých mocností, a proto jsou také lépe dosažitelné. Regionální mocnosti jsou odlišitelné od menších regionálních aktérů tím, že mají snahu o určování směřování celého regionu.

Většina teorií zabývající se regionálními mocnostmi považuje za samozřejmé, že stát, který má být regionální mocností, potřebuje dostatečnou politickou vůli k

tomu, aby tak učinil. Stát je na jedné straně připraven a schopen nést břemeno vedení, ale na druhé straně existuje i ta možnost, že role regionální mocnosti nemusí být žádoucí a slučitelná s plány nebo ambicemi onoho státu. Většinou je přijetí regionální mocnosti založeno na prospěšnosti nebo nutnosti, ale hlavně na skutečnosti, že sekundární státy si uvědomují svou slabost. Souhlas k tomu, aby se stát stal regionální mocností, není nutně vyžadován od každé jednotky v systému, protože odpor nebo strach z materiálně privilegovaných států je často důsledkem historických událostí (Prys 2008: 8–9).

Stát, který má zájmy v omezeném regionu a kapacity k tomu, aby v něm jednal sám, může získat statut regionální mocnosti (Flemes 2007: 10). Regionální mocnost má dominantní pozici v rámci regionální hierarchie států nebo je zapojena do regionální rovnováhy moci. Takový stát je schopen se bránit proti koalici ostatních států v regionu. Dle Østeruda (1992: 7–12) se regionální mocností chápe stát, který patří do určitého regionu, je schopen se postavit proti koalici ostatních států v regionu a má velký vliv na dění v regionu.

Nolte (2011: 57) velice detailně definuje stát, který se profiluje jako regionální mocnost pomocí několika znaků, které budou následně stručně popsány. Regionální mocností je takový stát, který:

1. vidí sám sebe jako vůdčí entitu v geograficky, ekonomicky a politicky vymezeném regionu, se kterým se zároveň identifikuje,
2. dává najevo své materiální (ekonomické, vojenské, demografické), organizační (politické) a ideologické zdroje moci k tomu, aby získal vůdčí roli v regionu,
3. má rozhodující vliv na ostatní aktéry v regionu,
4. je politicky, ekonomicky a kulturně propojený s regionem,
5. významně ovlivňuje geopolitickou a politickou situaci v regionu,
6. projektuje svou moc do tvorby regionálních politických uskupení,
7. definuje společnou regionální identitu nebo projekt,
8. definuje regionální bezpečnostní agendu,

9. má vedoucí pozici v regionu, který je uznáván nebo alespoň respektován ostatními státy jak mimo region, tak v regionu, hlavně ostatními regionálními mocnostmi,
10. se zapojuje do mezinárodních globálních institucí a fór, kde hájí nejenom své zájmy, ale i zájmy ostatních států v regionu.

Definice regionální mocnosti od Roberta Kappela (2011: 275–276) se výrazně neliší od ostatních autorů. Kappel popisuje regionální mocnost jako stát, který je ekonomickou mocností v daném regionu a má dostatečné kapacity k jednání jak v rámci regionu tak mimo něj. Aby byl stát chápán jako mocnost, musí mít relativně velkou populaci a rozlohu. Ekonomický růst by měl být větší než u ostatních států regionu. Regionální mocnost využívá svou ekonomickou moc k ovlivnění dění v regionu a mimo něj.

V naší práci využijeme takového konceptu regionální mocnosti, který bude vycházet z výše nadefinovaných prvků. Pro cíl naší práce provedeme sloučení několika přístupů. Jako regionální mocnost chápeme takový stát, který je součástí vymezeného regionu, chápe sám sebe jako regionálního vůdce, disponuje dostatečnými materiálními a nemateriálními zdroji, díky kterým účinně ovlivňuje dění v regionu, ale zároveň jsou jeho zdroje větší, než zdroje ostatních států v regionu. Takovýto stát musí být uznáván (jeho vedoucí pozice) ostatními státy v regionu, ale i mimo region.

2 VYMEZENÍ REGIONU STŘEDOVÝCHODNÍ EVROPA

Definice konceptu *regionu* byla vysvětlena výše, ale region středovýchodní Evropy ještě definován nebyl. Při pokusu o vymezení středovýchodní Evropy se nezaměříme pouze na geografický faktor, ale použijeme výše popsané znaky a podle nich vytvoříme podobu středovýchodní Evropy. Jak bude rozvedeno v následující kapitole, hranice Polska se často měnily, ale jádro polského státu zůstávalo od 18. století v jedné oblasti. Nutno dodat, že hranice Polska se naposledy výrazně změnily na konci druhé světové války. Dle Nicholase Spykmana (1938: 236) je častá změna hranic v polském, ale i v maďarském a pobaltském případě zapříčiněna geografickými podmínkami. Mezi tyto geografické podmínky patří hlavně nížiny. Budeme vycházet z předpokladu, že se do regionu středovýchodní Evropy řadí Polsko, Bělorusko, Česká republika⁵, Maďarsko, Slovensko a Ukrajina. Jelikož se pokusíme o vymezení regionu, který bude vázán s potenciální regionální mocností, pomineme současné teorie o novém regionalismu, které nejsou pro tuto práci relevantní. A i když jsou dle Katzensteina (2005: 19) dnes regiony díky globalizaci, technickému rozvoji a internacionalizaci více propustné, což částečně podkopává jejich integritu, pokusíme se o definování jednoho z regionů.

Samotný termín středovýchodní Evropa není geograficky přesný a politicky zřejmý. Například během studené války byl region spojován s Varšavskou smlouvou a bylo na něj odkazováno jako na východní Evropu. Před druhou světovou válkou byl region znám jako střední Evropa a patřily do něj nově vytvořené státy, které sloužily jako nárazníkové území mezi Německem a Sovětským svazem. Avšak takto definovaný region je až příliš široký a schází mu jisté jednotící znaky (Hyde–Price 1996: 6–7).

---

⁵ Oproti tomu Jiří Stehlík (1996: 96) řadí Českou republiku do středozápadní Evropy společně s Německem a Rakouskem. Do středovýchodní Evropy poté řadí Pobaltské státy, Polsko, Slovensko, Maďarsko a Chorvatsko.

Jako první faktor, kterému se budeme věnovat při definování středovýchodní Evropy, bude geografie. Nejprve si bude nutné vytyčit východní hranici Evropy. Budeme se držet zažitě praxe a za dělicí linii mezi Evropou a Asií určíme ruské pohoří Ural (Hyde–Price 1996: 6; Vilímek – Velinský 2012)⁶. Abychom našli jednotící geografické znaky, které by nám pomohly definovat region, bude zapotřebí začít s geografickou charakteristikou Polska. Polsko je v jistém směru specifické a složité k zařazení (stejně jako například Česká republika), protože například Varšava, historické centrum země, se geograficky nachází blíže k Ruské federaci než k Německu. Na druhou stranu se však Polsko od 90. let orientuje k Západu, a ne k Východu, takže zařadit ho do východní Evropy by nebylo úplně přesné (de Blij – Muller – Nijman 2013: 95). Jak jsme zmiňovali výše, pro Polsko je charakteristický nížinový reliéf. Avšak stejný typ reliéfu se táhne od Moldavska přes východní Ukrajinu, Bělorusko, Polsko, sever Německa, Nizozemsko až do Francie a jedná se o Severoevropskou nížinu (de Blij – Muller – Nijman 2013: 45).

A tak pokud bychom se zaměřili jen na typ fyzické krajiny, nebylo by vymezení regionu dostatečné, protože četná pohoří mezi Polskem, Slovenskem a Českou republikou by znemožnila jejich zařazení do jednoho regionu. Dále je důležité, aby byl region tvořen nějakým soudržným celkem. Aby byl získán alespoň základní rámec pro okruh států, které by potenciálně mohly patřit do stejného regionu, jako je Polsko, bude nutné vyjmenovat sousední země. Země, které sousedí s Polskem, jsou následující: Německá spolková republika, Česká republika, Slovensko, Ukrajina, Bělorusko, Litva a ruská exkláva Kaliningradská oblast. Kaliningradská oblast je však pro Rusko strategickým územím, a to hlavně z hlediska vojenství. I když je Kaliningrad exklávou, stále se jedná o nedílnou součást Ruska a do regionu středovýchodní Evropy ho tedy nezahrneme (Leichtová 2009: 124–125). Litvu do regionu středovýchodní Evropy také

---

⁶ Autoři jako například Harm de Blij s takto definovanými hranicemi nesouhlasí a západní část Ruska již do Evropy nezahrnují. De Blij je toho názoru, že s tím, jak se jde více na východ, tzv. evropská atmosféra postupně mizí. Ani část Ruska nemůže být do Evropy zařazena, a to díky značným rozdílům v kultuře, historii, geopolitice a samotné geografii (de Blij – Muller – Nijman 2013: 43).

nezahrneme. Nebude to kvůli historickým faktorům, které by naopak Litvu k Polsku přiblížily, nebo kvůli malým interakcím s Polskem, ale bude tak díky faktu, že ostatní autoři Pobaltské země zpravidla nerozdělují (Hnízdo 1995: 82; de Blij – Muller – Nijman 2013: 91). Německo také nebude do středovýchodní Evropy zahrnuto, protože je zpravidla řazeno do západní Evropy (de Blij – Muller – Nijman 2013: 66). Orientační mapa je součástí přílohy.

Dle Milana Kundery (cit. dle Hyde-Price 1996: 11) mají lidé středovýchodní Evropy zkušenosti s extrémně intenzivní historií. Má tím na mysli fakt, že historie středovýchodní Evropy je plná válek, revolucí, občanských povstání, cizích invazí a bojem proti útlaku. Stehlík (1996: 98) tvrdí, že středovýchodní Evropa je historicky rozmanité území, ale i na něm se dají najít jednotící znaky. Středovýchodní Evropa se nacházela vždy mimo sféru působení Západu a žádný z jeho nynějších státních útvarů nikdy nebyl součástí římsko-německé říše. Stojí za zmínku, že tento faktor opět z regionu vylučuje Českou republiku. Pro středovýchodní Evropu je dále typické, že byla pod silným vlivem Osmanů, což můžeme pozorovat na případu Maďarska. Mimo Osmanskou říši byla středovýchodní Evropa pod vlivem Ruska. Lidé středovýchodní Evropy získali nezávislost na multinárodnostních říších, které se rozpadly na konci první světové války. Jednotícím prvkem mezi Polskem, Běloruskem, Českou republikou, Maďarskem, Slovenskem a Ukrajinou je skutečnost, že všechny tyto země patřily do sovětské sféry vlivu. Některé ze států byly sovětskými satelity, které se nikdy nestaly integrální součástí Sovětského svazu a jiné tvořily jednu ze svazových republik (Hnízdo 1995: 84; Hyde-Price 1996: 64).

Dalším neméně důležitým kritériem pro vymezení regionu je etnické složení a kultura. Středovýchodní Evropa je většinou slovanská, a co se jazyka týče, tak západoslovanská. Výjimku tvoří pouze Maďarsko. Slované a Maďaři středovýchodní Evropy byli vystaveni kulturnímu a duchovnímu vlivu římskokatolické církve, Osmanům z jihu a ortodoxní církvi z východu. Středovýchodní Evropa byla po staletí domovem i pro židovskou a německou kulturu. Jedním z nejvýznamnějších faktorů se však stalo přijetí katolického

křesťanství spíše než východního ortodoxního. To se následně odrazilo v architektuře i v umění. Středovýchodní Evropa je směsicí kultur a prvků Západu s Východem, a to z ní činí svébytný region (Hyde-Price 1996: 67–68; PWN 2017). Jde o geopolitickou oblast, která stojí mezi německy mluvícími zeměmi, Východem a Balkánem, pro který je charakteristické ortodoxní křesťanství (Hnízdo 1995: 84). Jelikož katolicismus ve středovýchodní Evropě převládá, významná část jejího obyvatelstva se k němu hlásí, a to platí hlavně pro Polsko, kde v roce 2012 bylo skoro 87 % katolíků (CIA Factbook 2017a). Na Slovensku jich je 62 % a v Maďarsku zhruba 37 % (CIA Factbook 2017b; CIA Factbook 2017c). Výjimku v tomto směru opět tvoří Česká republika, kde je celkový podíl katolíků tvoří jen zhruba 10 % (CIA Factbook 2017d). Česká republika je zároveň jednou z nejméně věřících zemí, což je v přímém kontrastu s Polskem, protože to je naopak jednou z nejvíce věřících zemí v Evropě a dokonce i ve světě (Akkoc 2015; Staufenberg 2016). Ukrajina je převážně křesťanská, ale oproti zbylým zemím je většinou pravoslavná. Pouze v západních oblastech Ukrajiny převládají katolíci (MZV ČR b nedatováno). Podobné je to i v Bělorusku, kde převažuje pravoslavné náboženství nad katolickým (MZV ČR c nedatováno).

Následujícím rysem středovýchodní Evropy je její sociální struktura, od které se odvíjí relativní ekonomická zaostalost. Agrární charakter společnosti se ukázal jako dlouhodobý a významně ovlivňoval politickou scénu v regionu. Komunistický režim vytvořil silnou dělnickou třídu, která byla zaměstnaná v neproduktivním průmyslu. Komunistická totalita zabránila tomu, aby se vytvořila opravdu svobodná občanská společnost a střední třída. Právě absence vyzrálé občanské společnosti a střední třídy brzdí či brzdila vytvoření konsolidovaných demokratických států. Avšak pokud se to porovná s jižními či východními sousedy regionu, občanská společnost v regionu je pestřejší. Ze všech postkomunistických zemí je úroveň demokracie ve středovýchodní Evropě nejvíce rozvinutá (Hyde-Price 1996: 65–66; Stehlík 1996: 106).

Neméně důležitým faktorem pro definování regionu je jeho ekonomický rozvoj. Středovýchodní Evropa se vyznačuje menší rozvinutostí, než země západní Evropy. Od patnáctého století je region chápán jako ekonomická semiperiferie Evropy. Snad kromě historického regionu Čechy, který patřil k centru a východních částí Polska, Maďarska a Slovenska, které naopak patřily k ekonomické periférii Evropy, což je zapříčiněno i tím, jak postupovala průmyslová revoluce. Do konce 19. století se jednalo primárně o ekonomiky založené na zemědělství. Pro region byla charakteristická nižší produkce, nižší míra vzdělanosti a horší zdravotní podmínky než na západ od něj. Středovýchodní Evropa se stále nachází za státy západní Evropy, co se výkonu ekonomiky týče (de Blij – Muller – Nijman 2013: 48; Hyde-Price 1996: 64–65). Od konce studené války prošel celý region transformací z řízeného a plánovaného hospodářství k tržnímu systému a od nedemokratických režimů k demokratickým, avšak v případě Slovenska se tak stalo o několik let později (Stehlík 1996: 106; Krošlák 2012).

Pro politický rozvoj v regionu je určující výše diskutovaná sociální struktura a ekonomické podmínky. O vliv zde po desetiletí soupeřily mocnosti ze Západu, Východu a Jihu a až s pádem komunistických režimů na přelomu 80. a 90. let 20. století se zde začaly (znovu) etablovat demokratické režimy. Právě historické faktory a sociální prostředí měly vliv na formování politického života po studené válce. V regionu jsou tendence k větší propasti mezi politickou elitou a zbytkem populace. Vzniká tak prostor pro demagogy, populisty a jejich politické strany. Politická kultura regionu byla v roce 1996 ještě značně pozadu oproti západní Evropě nebo Severní Americe (Hyde-Price 1996: 66–67). Dle Michala Kubáta (cit. dle. Polívka – Kašpar 2006) se však politická kultura v západní části regionu již nedá chápat jako méně vyspělá a Kubát dále dodává, že: „Střední Evropa je stejně demokraticky vyspělá a konsolidovaná jako západní“. V tomto případě má Kubát (cit. dle. Polívka – Kašpar 2006) na mysli pouze Českou republiku, Maďarsko, Polsko a Slovensko. Dle Bashkirové (2006: 355–356) to bylo s demokratizací a politickou kulturou jiné v Bělorusku a na Ukrajině.

Důvodem je historická nezkušenost s demokratickým zřízením. Přeci jen v Československu či Polsku demokratické režimy před několika dekadami existovaly.

Nacionalismus a populismus v regionu ožily nejen jako reakce na komunistické pošlapávání národních symbolů a manipulování s nimi, ale také jako reakce na přetrvávající sociální rozdíly. S tím úzce souvisí menší míra tolerance vůči národnostním menšinám než v západní Evropě (Wandycz 1998: 255).

Jak bylo zmíněno v teoretické části práce, pro vymezení regionu jsou určující i vzájemné interakce⁷ mezi aktéry v regionu. Když se po pádu komunistických režimů politické elity středovýchodní Evropy rozhodly rozvinout regionální spolupráci, vzorem se jim stal rok 1335 a smlouva uzavřená v maďarském Visegrádu mezi králem Polska, Čech a Maďarska. O více než 600 let později, v roce 1991, se na stejném místě sešli prezidenti Československa, Polska a maďarský premiér, aby vytvořili Visegrádskou trojku. Po roce 1992 se z ní stala Visegrádská čtyřka. V4 je také zodpovědná za relativně úspěšný ekonomický projekt CEFTA (*Central European Free Trade Area*) (Hyde-Price 1996: 79; Więclawski 2016: 10). Visegrádská skupina a vliv Polska v ní bude hlouběji diskutován níže.

Poté, co se státy středovýchodní Evropy připojily k EU, začalo být hlavně Polsko aktivní i mimo oblast zemí V4. Ukázalo se, že jeho národní zájem překračuje prostor zemí V4 a orientuje se na východ. Pro polskou administrativu je více než důležité, co se děje na východních hranicích země, které jsou zároveň i východní hranicí Evropské unie. Zvýšený zájem je způsoben charakterem režimu v Bělorusku a situací na Ukrajině. Polsko, jako jeden z hlavních iniciátorů, se zasadilo o vytvoření projektu v rámci EU Východní partnerství, které si klade za cíl prohloubit vztahy mezi zeměmi EU a zeměmi východní Evropy (Adamczyk 2010: 195; Ociepka 2013: 190). Skrze Východní partnerství, které se stalo

---

⁷ Role Polska v regionálních interakcích bude hlouběji diskutována v následných kapitolách této práce.

zásadní součástí polské zahraniční politiky, interaguje Polsko převážně s Ukrajinou, ale také s Běloruskem (Wenerski 2015: 9). V případě Běloruska se ve velké míře jedná o nátlak k ukončení potlačování lidských práv, i když v posledních pár letech jsou snahy o zlepšení vzájemného vztahu (Gubarevich 2016).

Z výše analyzovaných faktorů by se dalo vyvodit, že středovýchodní Evropa je velmi specifickým regionem, který se nachází mezi bývalým západním blokem a bývalým Sovětským svazem. Středovýchodní Evropa by se tak dala chápat jako přechodový region mezi Evropou a ruským panregionem (Naxera 2011: 337). Avšak každá ze zemí, u kterých jsme předpokládali jejich zařazení do regionu, by se na základě nějakého výše diskutovaného faktoru dala právě z toho samého regionu vyloučit. A tak existence posledně diskutovaného faktoru, kterým jsou vzájemné interakce, bude rozhodující. Vzájemné interakce zemí středovýchodní Evropy jsou intenzivní, a to jak skrze mezinárodní platformy (V4, Východní partnerství), tak skrze bilaterální vztahy. Dle Herbuta (2016/2017) by však s naším vymezením regionu ruští akademici spíše nesouhlasili, protože Ukrajinu a Bělorusko vidí jako výhradní sféru vlivu Ruské federace, tudíž nemohou patřit do regionu, jehož součástí Rusko není. Rozhodujícími faktory pro konečné dělení regionu jsou v tomto případě vzájemné interakce mezi aktéry a prvek bezpečnosti, který se od roku 1994 nebo 2014 váže hlavně k polské východní hranici. Prvek bezpečnosti je pro region důležitý i z toho důvodu, že bezpečnost byla jedním z důvodů pro založení Visegrádské skupiny (Lukášek 2010: 18).

Do regionu středovýchodní Evropy tedy po pečlivém zvážení všech hlavních vlivů a faktorů zařadíme Polsko, Bělorusko, Českou republiku, Maďarsko, Slovensko a Ukrajinu. To ovšem *a priori* neznamená, že Polsko interaguje nebo má navázané silnější vztahy pouze se státy námi vymezeného regionu. Jak budeme demonstrovat níže, Polsko intenzivně komunikuje i s dalšími evropskými státy, ale i se státy mimo Evropu. Důležité je hlavní zaměření zahraniční politiky směrem do regionu.

3 MOCENSKÉ KAPACITY ZEMÍ V REGIONU

Ke zjištění mocenských kapacit použijeme výše zmíněné zdroje moci, které jsme si vymezili v první kapitole. Porovnávání údajů pouze z jednoho časového období by u některých ukazatelů nebylo vhodné, protože práce sleduje delší časový úsek a některé z ukazatelů se za posledních 26 let velmi změnilo. Údaje o populaci tedy budou ze tří různých let. I když se je časový rozsah práce od roku 1990 do roku 2016, určíme si jako první výchozí rok pro porovnávání mocenských kapacit letopočet 1993. Důvodem je fakt, že až v tomto roce vznikly všechny země tak, jak jsme si je výše vymezili v rámci regionu. Dalšími zkoumanými roky pro vývoj populace a celkového HDP bude rok 2004 a poté rok 2015. Rok 2004 jsme zvolili kvůli tomu, že se jednalo o významný milník jak v polské domácí politice, tak hlavně v té zahraniční. Mocenské kapacity, které budeme zkoumat jsou populace, rozloha státu, HDP⁸, HDP na hlavu⁹, celkové výdaje na obranu a výdaje na obranu vyjádřeny v procentech HDP¹⁰. Mezi celkové počty vojáků budou započteny i polovojenské síly, které by dle údajů *World Bank* mohly být využity k podpoře pravidelné armády. Dále budeme porovnávat celkovou vojenskou sílu země s přihlédnutím k technice dle serveru GFP¹¹. Pro doplnění bude uvedena i statistika 30 zemí světa, které disponují největší *soft power* dle serveru *The Soft Power 30*¹² a mezi nimi figuruje i několik zemí ze středovýchodní Evropy.

Nejdříve začneme mocenskými kapacitami Polska a jeho celkovou rozlohou. Polsko se rozkládá na území o velikosti zhruba 312 tisíc km² (*World Bank* 2016f). Polskou populaci dle údajů Světové banky v roce 1993 tvořilo skoro 38,5 milionů lidí. V roce 2004 populace poklesla na 38,2 milionů a v roce 2015 polská

---

⁸ Graf ve kterém je porovnáváno celkové HDP zemí z regionu z let 1990 do roku 2015, je součástí přílohy.

⁹ Graf ve kterém je porovnáváno HDP na hlavu zemí regionu z let 1990 do roku 2015, je součástí přílohy.

¹⁰ Graf ve kterém jsou porovnávány výdaje na obranu jednotlivých zemí regionu, je součástí přílohy.

¹¹ Více informací o vojenské síle jednotlivých zemí v *IISS The Military Balance* 2016.

¹² Do indexu *soft power* je zahrnuto 7 faktorů, které jsou následně analyzovány a z výsledků je vytvořen žebříček zemí. Mezi faktory je zařazena například kultura, vzdělání, diplomatická síť země a vláda (*Soft Power 30* 2016).

populace dále klesala, a to těsně pod 38 milionů obyvatel. Co se týče ekonomické výkonnosti, celkové HDP v roce 1993 bylo 96 miliard amerických dolarů. Do roku 2004 se hrubý domácí produkt téměř ztrojnásobil na 255 miliard dolarů a v roce 2015 dosahoval 477 miliard dolarů (World Bank 2016a). HDP na hlavu v Polsku v roce 2015 bylo 12, 5 tisíce dolarů (World Bank 2016c). Polsko v roce 2015 dalo na obranu necelé 2,2 % svého HDP (World Bank 2016d). To v absolutních číslech dělá zhruba 10,4 miliard dolarů (SIPRI 2016a: 19). Celkový počet ozbrojených složek Polska tvořil v roce 2014 více než 172 tisíc vojáků (World Bank 2016e). Polsko má dle GFP (2016) 18. nejsilnější armádu světa, a to z ní zároveň činí nejsilnější armádu v regionu. Stav dnešní polské armády je výsledkem transformace, kterou prodělala hlavně za posledních 18 let v souvislosti se zahraničními operacemi, včetně Iráku a Afghánistánu. Modernizace polské armády však začala už v roce 2008, kdy bylo upuštěno od povinné vojenské služby. S počátkem krize na Ukrajině se sice spekulovalo o jejím obnovení, ale nakonec k tomu nedošlo. Namísto toho se posílily vztahy mezi pravidelnou armádou a domobranou¹³. Pořádají společná cvičení a armáda učí domobranu taktice, provádí střelecký výcvik a podobně. Na počátku ukrajinského konfliktu bylo Polskem vypsáno největší zadávání veřejných zakázek v oblasti obrany. Polsko se snaží přesvědčit NATO o navrácení politiky odstrašení. V technické rovině se doposud spoléhá převážně na dědictví ze studené války. Modernizace se zatím dočkalo hlavně letectvo a pozemní armáda (IISS 2016: 66–69).

Na hranici mezi polskou *soft power* a *hard power* stojí rozvojová pomoc ODA, která se v případě Polska pohybuje průměrně kolem 0,09 % z HDP (OECD Data 2016). Dle *The Soft Power* 30 (2016) se Polsko umístilo na prvním místě ze zemí středovýchodní Evropy s největší *soft power*. Mezi polské zdroje *soft power* patří i členství v mezinárodních organizacích, do kterých začala země počátkem 90. let vstupovat. Jednalo se o Radu Evropy, Středoevropskou iniciativu, WTO, OECD

---

¹³ V polštině jsou skupiny známe pod názvem *organizacje paramilitarne*.

a Radu států Baltského moře (Ociepka 2013: passim). Dle Ociepky (2013: 109) může mít členství v mezinárodních organizacích určitý vliv na vnímání členského státu, jakožto věrohodného partnera či dobrého světového občana. Před vstupem do EU nemělo Polsko dobrou pověst dle *Instytutu Spraw Publicznych* (cit. dle Ociepka 2013: 115–116). Polsko bylo vnímáno jako chudá, věřící země ležící na periferii. K vnímání Polska jako silně věřící země přispěla i osoba papeže Jana Pavla II.

Rozloha Běloruska je zhruba 207 tisíc km² (World Bank 2016f). V Bělorusku bylo v roce 1993 více než 10,3 milionů obyvatel. Do roku 2004 poklesl počet obyvatel Běloruska na 9,7 milionů lidí a v roce 2015 tvořila populace jen něco málo přes 9,5 milionů lidí. Absolutní HDP Běloruska v roce 1993 bylo něco málo přes 16 miliard dolarů. V roce 2004 HDP tvořilo 23 miliard dolarů a o 11 let později 54,6 miliard dolarů (World Bank 2016b). HDP na hlavu v Bělorusku v roce 2015 bylo 5,7 tisíce dolarů (World Bank 2016c). Bělorusko věnovalo na obranu 1,3 % ze svého HDP v roce 2015 (World Bank 2016d). V absolutních číslech je to tedy 0,98 miliard dolarů (SIPRI 2016a: 20). Celkový počet ozbrojených složek Běloruska v roce 2014 byl tvořen 158 tisíci vojáky (World Bank 2016e). Dle GFP (2016) má Bělorusko 49. nejsilnější armádu světa, a tím pádem čtvrtou nejsilnější armádu v regionu. Bělorusko však stejně jako Ukrajina spoléhá hlavně na starší sovětskou techniku. Embargo EU na dovoz zbraní trvá, a tak s modernizací armády pomáhá Rusko, se kterým také běloruská armáda pravidelně pořádá vojenská cvičení v rámci OSKB (IISS 2016: 182).

Rozloha České republiky je necelých 79 tisíc km² (World Bank 2016f). Populaci České republiky v roce 1993 tvořilo 10,3 milionů obyvatel. O 11 let později populace klesla na 10,2 milionů, ale v roce 2015 bylo na území republiky již více než 10,5 milionů obyvatel. Celkové HDP České republiky v roce 1993 tvořilo necelých 40,5 miliard dolarů. Do roku 2004 se HDP více než zdvojnásobilo na 118 miliard dolarů a v roce 2015 dosahovalo 185 miliard dolarů (World Bank 2016b). HDP na hlavu v České republice v roce 2015 dosahovalo necelých 17,5 tisíce dolarů (World Bank 2016c). Na obranu padlo v roce 2015

zhruba 0,96 % z HDP (World Bank 2016d). V absolutních číslech je to zhruba 1,78 miliard dolarů (SIPRI 2016b: 7). V České republice bylo k roku 2014 necelých 25 tisíc vojáků (World Bank 2016e). Armáda České republiky je 32. nejsilnější na světě a třetí nejsilnější v regionu (GFP 2016). Země také zvyšuje výdaje na obranu v dlouhodobém měřítku a má v plánu navýšit počty vojáků na 27 tisíc, a to včetně aktivních záloh. Snaha je i v modernizaci vybavení, protože armáda disponuje, jako většina postkomunistických zemí, velkým množstvím sovětské techniky a je tak závislá na náhradních dílech z Ruska a nesovětská technika pochází už z dob studené války. Modernizace se zatím zaměřuje na posílení speciálních jednotek (IISS 2016: 87). Objem české ODA tvoří 0,12 % z HDP (OECD Data 2016). I Česká republika se dostala na seznam *The Soft Power* 30 (2016), ale je až na konci, za Polskem a Maďarskem.

Velikost Maďarska je 93 tisíc km² (World Bank 2016f). V Maďarsku bylo počátkem 90. let více než 10,3 milionů obyvatel. Při vstupu do EU se počet snížil na 10,1 milionů a v roce 2015 klesl počet obyvatel Maďarska na méně než 9,9 milionů. Celkové HDP Maďarska v roce 1993 bylo 40 miliard dolarů. O 11 let později byla hodnota více než dvojnásobná, a to 103,7 miliard dolarů. V roce 2015 bylo HDP Maďarska 121,7 miliard dolarů (World Bank 2016b). HDP na osobu bylo v roce 2015 více než 12,3 tisíc dolarů (World Bank 2016c). Maďaři na obranu v roce 2015 dali 0,8 % ze svého HDP (World Bank 2016d). V absolutních číslech je to zhruba 1,02 miliard dolarů (SIPRI 2016b: 7). Celkový počet ozbrojených složek Maďarska byl v roce 2014 necelých 39 tisíc vojáků (World Bank 2016e). I když má maďarská armáda více vojáků než česká, je až 62. nejsilnější na světě, a to z ní dělá druhou nejslabší armádu v regionu dle *GFP* (2016). Maďarsko je na tom s technikou podobně jako Česká republika. Snaží se o modernizaci, zejména v letectvu, ale jádro armády je tvořeno technikou z dob studené války. Na území Maďarska se nachází letecká základna NATO (IISS 2016: 107). Maďarská rozvojová pomoc je velmi podobná té české s 0,11 % HDP (OECD Data 2016). Maďarsko se stejně jako Polsko a Česká republika dostalo do seznamu *The Soft Power* 30 (2016), kde zaujímá místo za Polskem.

Rozloha Slovenska je o něco málo větší než 49 tisíc km² (World Bank 2016f). Na Slovensku žilo v roce 1993 5,3 milionů obyvatel. O jedenáct let později již necelých 5,4 milionů a v roce 2015 počet obyvatel vzrostl na více než 5,4 milionů. Celkové HDP Slovenska v prvním roce samostatnosti tvořilo 16,4 miliard dolarů a 11 let na to již 57,2 miliard dolarů. V roce 2015 vyšplhala hodnota HDP na Slovensku na necelých 87,3 miliard dolarů (World Bank 2016b). HDP na osobu na Slovensku dosahovalo v roce 2016 zhruba 16 tisíc dolarů (World Bank 2016c). Slovensko na obranu v roce 2015 věnovalo zhruba 1,1 % z celkového HDP (World Bank 2016d). V absolutních číslech je to zhruba 0,97 miliard dolarů (SIPRI 2016b: 7). Slovenské ozbrojené síly byly v roce 2014 tvořeny necelými 16 tisíci vojáky (World Bank 2016e). Slovensko má 74. nejsilnější armádu na světě, a zároveň i nejslabší armádu v regionu (GFP 2016). Se stárnoucím vybavením slovenské armády z dob Sovětského svazu se Slovinci rozhodli pro modernizaci. Zaměřují se především na kolovou techniku *Rosomak*, kterou plánují zakoupit s pomocí polské půjčky. Nutno dodat, že *Rosomak* je vyráběn polskou firmou. Dále má Slovensko v plánu nahrazení starých vrtulníků Mi-17 za 9 amerických vrtulníků *Black Hawk* (IISS 2016: 136). Slovenská rozvojová pomoc je o něco nižší než maďarská nebo česká a v roce 2015 dosahovala 0,1 % HDP (OECD Data 2016).

Velikost Ukrajiny je více než 603 tisíc km² (World Bank 2016f). Dva roky po vyhlášení samostatné Ukrajiny se na jejím území nacházelo necelých 52,2 milionů obyvatel. V roce 2004 jich bylo už jen necelých 47,5 milionů a 11 let nato 45,2 milionů. Celkové HDP Ukrajiny v roce 1993 tvořilo 65,6 miliard dolarů. O 11 let později bylo HDP Ukrajiny 64,9 miliard dolarů a na konci námi zkoumaného období tvořilo HDP 90,6 miliard dolarů (World Bank 2016b). Na Ukrajině tvořilo HDP na hlavu v roce 2015 zhruba 2,1 tisíce dolarů (World Bank 2016c). Ukrajina dala v roce 2015 na obranu necelá 4 % z HDP (World Bank 2016d). V absolutních číslech je to zhruba 4,4 miliardy dolarů, i když dle výzkumníků SIPRI existuje možnost, že tato částka není přesná (SIPRI 2016a: 20). Celkový počet vojáků Ukrajiny v roce 2014 byl zhruba 204 tisíc (World

Bank 2016e). Ukrajinská armáda je 30. nejsilnější armádou světa, a to z ní dělá druhou nejsilnější armádu v regionu (GFP 2016). Ukrajinská armáda však disponuje staršími zbraňovými systémy s původem převážně v Sovětském svazu a modernizace je díky finančním, korupčním, personálním a manažerským problémům pomalá. S modernizací ukrajinské armády pomáhají Spojené státy (IISS 2016: 177). V případě Ukrajiny a jejích mocenských kapacit je zapotřebí zmínit i její územní integritu, která byla narušena. Ukrajinská centrální vláda nemá monopol moci na veškerém území země. Ukrajina buďto o některá území přišla úplně (Krym) nebo o ně bojuje (Donbas) (Motyl 2017).

Na první pohled by se mohlo zdát, že největšími mocenskými kapacitami disponuje Ukrajina. Je největší zemí v regionu, má největší populaci, největší armádu a stejně jako ostatní země v regionu je závislá převážně na technice z dob studené války. Avšak ukrajinská vláda nemá kontrolu nad celým územím země a pokud porovnáme ekonomické ukazatele všech zemí v regionu, zjistíme, že v nich Ukrajina zcela propadá, a to i vůči několikanásobně menším zemím. Ukrajina sice dává na armádu nejvíce procent ze svého HDP ze zemí v regionu, ale i tak je to v absolutních číslech dvakrát méně, než dává méně početné Polsko. Polsko má navíc silnější armádu. Polsko má dále i největší absolutní hodnotu HDP, druhou největší rozlohu a pokud sečteme počty obyvatel všech zemí v regionu (kromě Ukrajiny) a porovnáme je s Polskem, Polsko stále bude mít větší populaci než všechny ostatní země dohromady. Jediným ukazatelem, ve kterém je Polsko výrazně pozadu za Českou republikou a Slovenskem, je HDP na hlavu. To však dohání tím, že dle *The Soft Power 30* je na prvním místě ze všech zemí v regionu. Díky výše zmíněným faktorům by se dalo o Polsku mluvit jako o zemi, která disponuje dostatečnými mocenskými kapacitami k tomu, aby mohla hrát vedoucí roli v regionu a stát se regionální mocností.

Dle Jarzabka (2017) Polsko silnými mocenskými kapacitami jako je počet obyvatel nebo ekonomická rozvinutost skutečně disponuje. Avšak rozdíl mezi polskými kapacitami a kapacitami ostatních států v regionu není dostatečně velký na to, aby Polsko získalo jasnou výhodu, nezbytnou pro získání statutu regionální

mocnosti. Jak jsme uvedli výše, opravdovou moc a vliv země nelze zjistit pouhými mocenskými kapacitami. Proto bude zapotřebí analyzovat chování Polska v zahraničních vztazích.

4 REGIONÁLNÍ MOCENSKÁ POZICE POLSKA PO ROCE 1989

Pro hlubší pochopení mocenské pozice Polska za posledních 25 let ve středovýchodní Evropě je zapotřebí se seznámit s jeho dějinami či dílčími událostmi v dějinách, protože tyto události jsou do jisté míry určující pro jeho následující vývoj. Díky těmto faktům lze lépe dávat do souvislosti současné chování Polska. V této práci není prostor k tomu, abychom analyzovali všechny historické události, které formovaly polský stát do současnosti. Prostor bude věnován jen těm událostem, které jsou dle autora, ale i dle Poláků samotných, nejzávažnější. Mezi tyto události zařazujeme hlavně historické mezníky, které byly významné zvláště pro mocenskou pozici Polska v regionálním prostředí a mocenské střety se sousedními státy. Za důležité milníky polské historie považujeme i ty události, které vedly k vytvoření, anebo naopak k zániku polského státu.

Důležitým mezníkem v polských dějinách bylo tzv. třetí dělení Polska v roce 1795, kdy Polsko (přesněji Polsko-litevská unie nebo *Rzeczpospolita Obojga Narodów*), tehdejší mocnost, byla smazána z mapy Evropy (Wandycz 1998: 70). Tato mocnost se v dobách největšího rozmachu rozprostírala od Pobaltí, přes dnešní Bělorusko až k jihu Ukrajiny a vznikla sloučením Polska a Litvy (Neumann 1992: 121). Důvodem k vytvoření Unie byl strach a pocit ohrožení pocházející z Moskvy. Unie byla největší evropskou zemí své doby (Wandycz: 1998: 70). Právě strach a pocit ohrožení přicházející z Moskvy je vidět v polské politice dodnes. Zbytky z území Unie si mezi sebou rozdělila Habsburská monarchie, Rusko a Prusko. I když polský stát zanikl, to co se nazývalo polským národem, zůstalo (Neumann 1992: 121). Po Vídeňském kongresu v roce 1815 vzniklo Polské království, avšak to bylo součástí ruského impéria. Nutno dodat, že obyvatelstvo bylo vystaveno časté represi z ruské strany. Poláci se mnohokrát pokusili o povstání, převraty, vedli partyzánské války, ale vcelku neúspěšně (Kamiński 2016: 48–52).

Vypuknutí první světové války chápali Poláci do jisté míry i jako šanci, jak po 120 letech získat zpátky svou samostatnost. Nicméně situace byla komplikovanější než v případě jiných menších evropských národů. Polsko bylo rozděleno mezi tři mocnosti, které nyní válčily proti sobě. V Polsku se začali objevovat vůdci, kteří hlásali úplnou nezávislost Polska a reprezentovali protiruské nebo protiněmecké proudy. Spojenci se k tomu však zpočátku stavěli odmítavě, protože viděli věc Polska jako vnitřní záležitost Ruska a Petrohrad se na to také díval rezervovaně (Wandycz 1998: 186–187).

Nakonec se Polákům podařilo v mocenském vakuu vzniklém po rozpadu Rakouska, Německa a Ruska vytvořit nový polský stát. Vzhledem k historickým okolnostem a tehdejší slabé pozici Německa a Ruska, není překvapením, že většina Poláků viděla v obnoveném polském státě mocnost. Bylo to dáno několika důvody. Prvním důvodem je existence precedentu, Polska jakožto mocnosti, necelá dvě století zpátky. Druhým důvodem je geografická poloha Polska – mezi Německem na západě a Sovětským Ruskem na východě. Existovala psychická potřeba Poláků být na stejné mocenské úrovni jako jeho bývalí kolonizátoři a díky vnitřním problémům obou zmiňovaných zemí se to Polsku do jisté míry možná i povést mohlo. Avšak ve skutečnosti byl koncept Polska jakožto mocnosti či regionální mocnosti přesvědčením spíše samotných Poláků než skutečný popis mocenského postavení, protože Polsko bylo v meziválečném období nejméně rozvinutou zemí středovýchodní Evropy. Polsko nebylo schopné navázat hlubší diplomatické a ekonomické vztahy se sousedy, se kterými i krátce po svém vzniku válčilo (Neumann 1992: 122–140; Wandycz 1998: 193).

Nejenom Polsko se v meziválečném období snažilo o politickou institucionalizaci regionu. Snažilo se o odolání tlaku sousedních velmocí. Regionální platforma či instituce se měla skládat z nově vzniklých států. Německo a Sovětský svaz tento region však stále chápaly jako svou sféru vlivu, a to díky geografické blízkosti. Nově vzniklé Polsko se muselo potýkat s hraničními problémy, které se objevily na jihu, východě i na severu země.

Hlavním problémem byla východní hranice Polska (Neumann 1992: 124–127). Poláci se tak na přelomu 10. a 20. let minulého století dostali do válečného konfliktu se Sovětským svazem, Litvou a Československem (Korkuč 2016: 61). Vztahy Československa a Polska nebyly od tzv. sedmidenní války (války o Těšínsko) přátelské a byly napjaté minimálně do konce 50. let 20. století (Cabada – Hricová 2009: 55–62).

Dalším významným mezníkem pro Polsko bylo uzavření Ribbentrop-Molotova paktu mezi Německem a SSSR v létě 1939, následná invaze obou států na polské území a jeho opětovné dělení mezi velmoci (Paczkowski 2000: 11). Jak bylo uvedeno již v úvodu práce, Teheránská a Jaltská konference, které se uskutečnily během druhé světové války, dostaly Polsko do sovětské sféry vlivu, ve které Polsko setrvalo až do konce 80. let minulého století (Wandycz 1998: 217).

Po pádu Sovětského svazu se první polská demokraticky zvolená vláda od konce druhé světové války musela potýkat s ekonomickými problémy, které byly způsobeny zejména minulým režimem. Mezi tyto problémy patřil například nekonkurenceschopný průmysl, země na pokraji bankrotu a mimo jiné i prázdné regály v obchodech. Do druhé poloviny 90. let 20. století čelilo Polsko vysoké inflaci a nezaměstnanosti, která dosahovala až 20 %. Od roku 1995 však Polsko začalo ekonomicky růst a rostlo rychleji než ostatní země regionu (Kureth 2014).

Pro znovuoobnovený polský zájem o projektování své moci v regionu se hlavním milníkem stal konec studené války a rozpad Sovětského svazu. Nejenom Polsko, ale i ostatní státy regionu, se na přelomu 80. a 90. let 20. století vymanily ze sovětského vlivu a přestaly být satelity nebo součásti Sovětského svazu. Díky tomu mohlo Polsko začít projektovat svou moc na území, které bylo po dobu několik dekád zcela pod sovětským vlivem. V této kapitole se budeme věnovat mocenskému vzestupu Polska po pádu komunismu až do současnosti. Kapitola bude rozdělena na dvě hlavní části s tím, že první část se věnuje událostem polské zahraniční politiky a vztahům s ostatními státy do roku 2004 a druhá

událostem po roce 2004, tedy v době kdy se Polsko stalo plnohodnotným členem Evropské unie.

4.1 Polská regionální zahraniční politika do roku 2004

Od roku 1989 ukazovalo Polsko dlouhodobý a souvislý plán pro svou zahraniční politiku, kterého se drželo. Základem pro zahraniční politiku po pádu komunistického režimu se stala orientace země směrem na Západ k euroatlantickým integračním strukturám. Polsko považovalo jako své hlavní politické partnery USA, Německo, Francii a Velkou Británii. Zemi se podařilo navázat s USA blízký vztah a od začátku 90. let se postupem času stalo jedním z jeho nejbližších spojenců a dost možná i chráněncem ve středovýchodní Evropě (Zaborowski – Longhurst 2003: 1009). V této kapitole se tedy budeme zabývat převážně vztahy se sousedy Polské republiky v kontextu regionálních integračních struktur a bilaterálních vztahů. Na počátku je však nutné představit si vztahy s mocnostmi jako Německo a Spojené státy, které také mají svůj zájem v regionu.

4.1.1 Budování polské mocenské pozice

Proto, aby mohlo Polsko začít budovat svojí mocenskou pozici v čerstvě svobodné Evropě, bylo zapotřebí normalizovat vztahy nejen se svými sousedními státy, ale i s velmocemi. Aby Polsko mohlo aspirovat na roli regionální mocnosti, muselo si také vybudovat pozici mezi ostatními mocnostmi. Jedním z prvních kroků demokratizujícího se Polska bylo normalizování vztahů se znovusjednoceným Německem v roce 1990, kdy obě země podepsaly smlouvu o podobě a neměnnosti společné hranice, i když ani ta se z německé strany neobešla bez jistých protestů, jejichž původ lze nalézt u části německé veřejnosti. Paradoxně sovětská armáda, přítomná na území Polska, se zasadila o existenci

nebo alespoň neměnný stav poválečných západních hranic, protože chránila jejich nedotknutelnost. Následně byla mezi oběma zeměmi podepsána smlouva o sousedství a přátelské kooperaci. Jednalo se o první bilaterální smlouvu podepsanou po roce 1945, která zaručovala práva národním menšinám. Varšava tak uznala německou menšinu. Smlouva se později stala vzorem pro ostatní postkomunistické země z bývalého východního bloku (Marušiak 2011: 36–37; Kamusella 2010: 135–136). Lukášek (2010: 15–16) tvrdí, že s uzavřením mezinárodní smlouvy o úpravě a neměnnosti hranic, získalo Polsko sebevědomí k tomu, aby se začalo ucházet o roli regionální mocnosti, a k tomu později bude využívat i uskupení Visegrádské skupiny.

Dle Zbigniewa Brzezinského (1997: 69–70) bylo polsko-německé smíření důvodem k navázání hlubší spolupráce mezi oběma zeměmi, a to hlavně v obchodu. Polsko-německý trh zažil rozkvět v roce 1995, kdy se z Polska stal největší obchodní partner Německa na východě. Do té doby jím bylo Rusko. Sblížení Polska a Německa také umožnilo navázání intenzivnějších politických vztahů, které pomohly Polsku k tomu, aby Německo stálo za přijetím země do evropských integračních struktur. Brzezinski polsko-německé smíření z hlediska geopolitického významu přirovnává k francouzsko-německému smíření, které se odehrálo o několik dekád dříve. Díky polsko-německému sblížení byla vytvořena platforma nazvaná Výmarský trojúhelník, do které patřila ještě Francie. Jednalo se o geopoliticky významnou strukturu na evropském kontinentě. Tato platforma na jedné straně posílila německý vliv ve střední Evropě, ale díky polsko-francouzskému balancování nebyl německý vliv tak silný.

Regionální politické platformy a řešení problémů v bilaterálních vztazích dávaly Polsku možnost získat věrohodnost a důvěru na mezinárodní půdě a jak Nye (2011: 83) tvrdí, věrohodnost je jedním z nejdůležitějších opěrných bodů pro *soft power*. Fakt, že Polsko jako první země ve středovýchodní Evropě navázala vztahy se všemi svými sousedy, vytvořil dobrou základnu pro obraz země jakožto věrohodného partnera (Ociepka 2013: 51). Zlepšení vztahů s Německem

a zajištění své východní hranice zlepšilo polské postavení, a tak se mohlo začít více orientovat do svého regionu, kde bylo možné projektovat svou moc.

Pro Polsko se obzvláště důležité stalo partnerství se Spojenými státy a sami Poláci chápaly USA jako strategického partnera (Marušiak 2011: 38). USA se spolu s Německem staly hlavními proponenty členství Polska ve strukturách Severoatlantické aliance NATO (Brzezinski 1997: 70). V 90. letech minulého století bylo pro Polsko bezpečnostním zájmem získání členství v Alianci. Přestože západní hranice Polska byla zabezpečena smlouvou s Německem a z východní hranice přímé nebezpečí po rozpadu Sovětského svazu nehrozilo, přeci jen se východní hranice stala zdrojem možného nebezpečí. Jednalo se o potencionální konflikty související s nárůstem nacionalismu nebo s politickou, ekonomickou a sociální nestabilitou. Pro Polsko se také stalo hrozbou postupné sbližování Běloruska a Ruska následné vytvoření bělorusko-ruské unie s mimořádnou vojenskou silou. Všechny tyto faktory přispěly k tomu, že se Polsko snažilo integrovat do institucí na Západě. Své záměry k připojení do NATO otevřeně deklarovalo na konferenci v Bruselu v roce 1992. Během let 1993 až 1997 se polské členství v Alianci stalo prioritou zahraniční politiky (Marušiak 2011: 37–38). Proti tomu bylo od samého začátku Rusko, které si nepřálo Polsko jako člena NATO, ale raději jako neutrální most mezi Východem a Západem (Garnett 1996: 67).

Generální tajemník NATO, Němec Manfred Wörner prohlásil (cit. dle Marušiak 2011: 38), že Polsko se stane první zemí středovýchodní Evropy, která se k Alianci připojí. I když se Polsko až do konce 90. let členem NATO nestalo, v zahraniční politice 90. let se chovalo, jako by už členem Aliance dávno bylo. Nejvýznamnějším projevem této politiky byla polská vojenská účast v mezinárodních jednotkách IFOR/ SFOR v Bosně a Hercegovině, kde Poláci dosáhli vysokého stupně spolupráce s vojsky NATO. Německý a francouzský ministr obrany na setkání v Paříži a Varšavě v roce 1994 potvrdili polské straně, že podporují jejich vstup do NATO a také souhlasili s polským stanoviskem, že by se NATO mělo otevřít všem zemím středovýchodní Evropy. Nakonec se tak v

roce 1999 stalo a Polsko společně s Českou republikou a Maďarskem vstoupili do NATO (Marušiak 2011: 39–40). S tím jak Polsko vstoupilo do NATO, bylo jasné, že se díky jeho populaci a geografické poloze stane klíčovým partnerem pro USA v Evropě (Zaborowski – Longhurst 2003: 1010). Pro vstup Polska do struktur NATO byla dle Dunna (2005: 65) a Ociepky (2013: 145) důležitá ještě jedna věc, a tou byla polská diaspora ve Spojených státech amerických. Silná komunita Poláků či jejich potomků v USA a jejich politická aktivita vytvořila jistý tlak na Clintonovu administrativu a tím pomohla Polsku ke vstupu do Aliance.

Do událostí z 11. září 2001 bylo Polsko pro Washington regionálním lídrem ve středovýchodní Evropě a vzorovým spojencem pro politiky rozšiřování členské základny NATO. Po útocích a po vyhlášení válce terorismu se Polsko stalo ještě významnějším partnerem. V listopadu, několik měsíců po útocích, se konala konference na téma boj s terorismem a Varšava byla vybrána jako hostitelské město. Varšava byla také prvním městem středovýchodní Evropy, které George Bush mladší navštívil a ve kterém pronesl hlavní řeč. Obě zmíněné události se v Polsku nestaly náhodou. V obou případech Američané zvolili Polsko, protože ze všech států regionu se dostalo nejdále v ekonomické sféře. Je sice pravdou, že v Polsku panovala silná proamerická nálada, ale ta nebyla hlavním motivem. Významný byl fakt, že z nepřátelského Polska, s členstvím ve Varšavském paktu, se během 12 let stal člen NATO a jeden z hlavních amerických spojenců (Dunn 2005: 63–64). Dunn (2005: 65) dále nazývá vztah mezi Washingtonem a Varšavou skoro jako zvláštní – *special relationship*¹⁴.

Polsko se po přijetí do NATO chtělo ihned intenzivně zapojit do dění v Alianci a snažilo se využít každou příležitost k tomu, aby navázalo ještě užší vazby s členskými státy. Polsko nemělo v úmyslu být zemí, která bude z členství jen

---

¹⁴ Zvláštní vztah je termín, označující výjimečné vztahy mezi Spojenými státy a jeho hlavními spojenci po světě. Nejčastěji jsou tak označovány vztahy s Velkou Británií či Izraelem (Dunn 2005: 65). Spojené státy pro Polsko i nadále zůstávají velkým spojencem, což se projevilo umístěním stovek amerických vojáků i s těžkou technikou na polské území. Úkolem amerických vojáků je působit jako odstrašující prvek a jako prevence hrozb (Koper – Osborn 2017).

těžít, ale chtělo i dávat a přesvědčit staré členy Aliance, že v přijetí Polska je opravdový přínos. To se potvrdilo záhy, kdy Polsko nabídlo své vojenské objekty a prostory pro potřeby Aliance, a to v době kdy dostupnost podobných objektů mezi ostatními členy Aliance byla omezena (Dunn 2005: 67).

Vojenské nasazení v Bosně a Kosovu od roku 1999 nebylo důležité jen kvůli ukázce připravenosti Varšavy být dobrým spojencem Západu, ale poskytlo i cenné zkušenosti pro polskou armádu (Dunn 2005: 68). Odhodlanost Polska upevnit vztahy s USA se projevila již pár let po vstupu do Aliance, když se tradiční spojenci Američanů a zároveň členové NATO postavili proti intervenci do Iráku. Polsko se postavilo na stranu USA a vyslalo do Iráku své jednotky (Zaborowski – Longhurst 2003: 1010). Zkušenosti polské armády z misí na Balkáně se tak dále zužitkovaly a prohloubily během druhé války v Zálivu, kdy polští vojáci veleli mezinárodnímu vojenskému kontingentu a v Iráku spravovali jednu ze čtyř okupačních zón (Pietrzak 2012: 83). Nutno dodat, že součástí mezinárodního kontingentu bylo i zhruba 1800 ukrajinských vojáků (Kuzio 2004). Stejně jako Američané, i Poláci jsou spíše skeptičtí vůči multilateralismu, a tudíž udělení nebo neudělení mandátu OSN pro zásah nebylo rozhodující. Polský skepticismus vůči globálním mezinárodním organizacím typu OSN nebo Společnosti národů je zapříčiněn historickými událostmi, kdy se tyto organizace ukázaly jako neefektivní, protože nezabránily napadení Polska v roce 1939 a po roce 1945 nechaly Polsko na druhé straně železné opony (Zaborowski – Longhurst 2003: 1012–1014).

Strategie Polska více přilnout ke Spojeným státům byla zapříčiněna jeho slabostí, která má kořeny v geopolitické zranitelnosti, nedávné historii druhé poloviny 20. století a faktu, že ještě do roku 2004 se nestalo součástí EU. Zároveň Polsko nemělo tendence a snahy omezovat moc, hegemonii a unilaterální jednání Spojených států na mezinárodní úrovni, na rozdíl od států západní Evropy. Varšava ve skutečnosti považovala americkou pozici hegemonu jako vlastní národní zájem (Zaborowski – Longhurst 2003: 1013).

Poláci, stejně jako další země regionu, si totiž nejsou schopni sami účinně zajistit bezpečnost proti velmocím, jako je například Rusko. Jsou tak smíření s představou, že jejich bezpečnost bude do jisté míry záviset na hegemonovi, který v nejlepším případě bude demokratický, ale zároveň nebude geograficky blízkým státem. Pro samotné Polsko je role amerického chráněnce výhodná, protože mu z toho plynou jak bezpečnostní záruky, tak zlepšení prestiže (Zaborowski – Longhurst 2003: 1013).

4.1.2 Vztahy se Slovenskem v kontextu rozšíření NATO

Polsko, stejně jako Spojené státy, mělo zájem na tom, aby se Aliance rozšířila (Dunn 2005: 70). Relevance Polska jakožto klíčového hráče v regionu z pohledu Slovenska stoupla po přijetí Polska do NATO. Vliv Aliance může být projektován skrze Polsko dále na východ směrem k Ukrajině a Bělorusku a na jih na Slovensko. Polsko, jakožto obhájce rozšiřování Aliance, podporovalo přijetí Slovenska. Význam Polska spočíval v tom, že je jak členem V4, tak NATO (Marušiak 2001:41). Polsko bylo jediným významným státem, který prosazoval začlenění Slovenska do struktur NATO, a to z několika důvodů. Prvním z nich bylo polské přání o stabilní jižní hranici (Marušiak 2001: 45). Poláci se obávali sílící orientace Slovenska na Rusko a růstu ruského vlivu v regionu za vlády Vladimíra Mečiara a nechtěli, aby Slovensko následovalo scénář Běloruska (Marušiak 2001: 50).

Počátkem roku 1997, když se interní politická situace na Slovensku z polského pohledu nezlepšovala, velvyslanec v Bratislavě Jerzy Korolec uvedl, že Slovensko evidentně nesdílí stejný názor na spolupráci v regionu a polsko-slovenské priority v oblasti bezpečnosti zřejmě nejsou stejného charakteru (Marušiak 2001: 47). Oficiální vztahy mezi Polskem a Slovenskem byly až do roku 1998 téměř nulové, ale o to víc byly intenzivní se slovenskou opozicí. V červnu 1998 navštívil bývalý slovenský prezident Kováč Polsko, kde se o Polsku vyjádřil jako o patronovi Slovenska, který bude hájit slovenské zájmy na

mezinárodní scéně (Marušiak 2001: 49). Slováci se v době před vstupem do NATO opírali o polskou podporu v jejich zájmech a dalo by se říci, že Polsko vnímali jako regionální mocnost.

4.1.3 Vztahy s dalšími zeměmi v kontextu Visegrádské skupiny

Za iniciátora vytvoření regionální spolupráce mezi Polskem, Československem a Maďarskem by se dal považovat Václav Havel, který na počátku 90. let v polském Sejmu pronesl řeč o vizi kontinentu. Představil zde myšlenku o možné kooperaci zemí v regionu. Visegrádská skupina neměla při svém založení charakter klasické mezinárodní organizace, protože postrádala institucionální aparát. Jednalo se spíše o politickou platformu využívanou k vzájemné koordinaci politik členských států s cílem dosáhnoutí plného členství v NATO a Evropské unii. Polsko sice navrhovalo vytvoření institucionálního aparátu, ale s tím nesouhlasilo Maďarsko. To zpočátku nemělo ani chuť se do Visegrádské skupiny zapojit, protože preferovalo Alpsko-jadranskou skupinu. S prohlubujícími se konflikty v Jugoslávii se však nakonec do Visegrádské skupiny přidalo (Lukášek 2010: 18–21).

Jedním z důvodů pro vytvoření Visegrádské skupiny v roce 1991 se stalo mocenské vakuum vzniklé po rozpadu Sovětského svazu. Nově demokratizující se země bývalého východního bloku se skrze Visegrádskou skupinu snažily o koordinaci svých politik s cílem získat členství v NATO a v Evropské unii (Lukášek 2010: 7). Dalším důvodem, který navazuje na členství v NATO a v Unii, je snaha o přesvědčení nových partnerů na Západě, že země Visegrádské skupiny jsou důvěryhodnými partnery (Strážay 2011). Zajištění bezpečnosti a stability v regionu po zániku struktur bývalého komunistického bloku bylo jedním z dalších důvodů pro vytvoření mezinárodní platformy (Lukášek 2010: 135). Polsko však nechápal V4 a ani rozvoj vztahů s jižními sousedy jen jako nástroj na posílení jeho integračních snah. Pro Polsko se stala důležitá

konsolidace regionu a překonání jeho uzavření mezi Německem a Ruskem (Gniazdowski – Strážay 2016: 10–11).

Úsilí o vytvoření středoevropských integračních struktur bylo Západem vnímáno pozitivně a se vši vážností. V některých, a nejenom polských kruzích, byla dokonce diskutována myšlenka o vytvoření Československo-Polské federace či konfederace nebo pásu neutrálních států oddělujících Německo a Rusko. Tyto návrhy však ani v Československu ani v Maďarsku kladně přijaty nebyly (Lukášek 2010: 15–17).

V letech 1993 – 1998 došlo k zablokování činnosti V4 a i když se Polsko snažilo o iniciování spolupráce a rozvoje Visegrádské skupiny, nedařilo se mu to. Důvodů proto je několik. Prvním důvodem je rozpad Československa na dvě nezávislé republiky a politický vzestup Vladimíra Mečiara na Slovensku, který měl tendence k orientaci na Rusko a s tím spojené izolaci. Dalším důvodem byl strach z Polska, jakožto regionální „brzdy“ pro integraci do evropských struktur. V první polovině 90. let totiž polská ekonomika ještě nebyla vzpamatovaná z šokové terapie, byla slabá a snahy Polska hrát významnější regionální roli nebyly přijaty (Marušiak 2011: 51). Česká republika se od polských problémů v oblasti zemědělství a průmyslu v rámci Visegrádské skupiny distancovala. Polsko, jakožto největší stát skupiny, nemělo koncept, jak efektivně rozvinou své vedení. Chyběl mu plán i nápad, jak by měla spolupráce mezi státy vypadat a jak se dostat přes rutinní politické konzultace. Česká republika s Maďarskem, třebaže menší země, nepovažovaly Polsko za dostatečně silné k tomu, aby vedlo politicko-ekonomické procesy ve středovýchodní Evropě (Więclawski 2016: 11).

Význam Visegrádské skupiny a roli Polska zpochybňoval především český premiér Václav Klaus (cit. dle Marušiak 2011: 51), který byl toho názoru, že právě Česká republika má nejužší vazby s Evropskou unií ze všech zemí regionu. Česká republika, stejně jako Maďarsko, viděla polskou ekonomiku jako potenciální hrozbu pro zdržení přijetí do EU. V české zahraniční politice převládal názor, že Česká republika má převahu nad ostatními státy v regionu a

Visegrádská skupina je tedy onou zmiňovanou „brzdou“ pro rychlejší vstup do evropských integračních struktur (Więclawski 2016: 10). Činnost Visegrádu byla formována i jistým individualismem členských států. Polsko po vyřešení problematiky západní hranice často poukazovalo na svou vedoucí roli v regionu a Maďarsko často vyzdvihovalo svůj náskok v ekonomických reformách a tím i privilegovanější vztah k Unii (Lukášek 2010: 24).

Od roku 1998 lze pozorovat obnovený zájem o spolupráci v rámci Visegrádské skupiny ze strany České republiky, Maďarska, Polska a do jisté míry i Slovenska (Lukášek 2010: 67). Hlavní propagátor Visegrádské skupiny Geremek (cit. dle Lukášek 2010: 69–71) hodnotil její oživení pozitivně, a to hlavně ke vztahu se Slovenskem a pádem Mečiarovo vlády. Polsko dávalo najevo své ambice hrát vůdčí úlohu v regionu. Varšava se považovala za mocnost a Visegrádská skupina měla být jedním z nástrojů její zahraniční politiky. Maďarsko naopak vidělo v obnovené Visegrádské skupině způsob, jak vyřešit národnostní otázku.

Relativním úspěchem Visegrádské skupiny se stala Středoevropská zóna volného obchodu CEFTA založená v roce 1992. Ta přispěla k liberalizaci trhu zúčastněných zemí. Od samého počátku se však jednalo jen o dočasný projekt pro kandidáty zemí na vstup do Evropské unie. Tím, že všechny státy z Visegrádské skupiny byly přijaty do Evropské unie a do NATO, organizace svůj původní úkol splnila. Se vstupem do EU a NATO však Visegrádská skupina nezankla a Kroměřížskou deklarací z roku 2004 existovala nadále, jen se změnila její cíle (Więclawski 2016: 10–11).

Zde je nutné dodat, že vstup zemí V4 do EU nebyl dílem společné spolupráce. Daleko více se na vstupu do EU podepsaly individuální přístupy jednotlivých zemí. Společný vstup nebyl hlouběji koordinován mezi členy V4 a jednání jejich představitelů byla spíše diskusního charakteru a nesloužila k harmonizaci společných postojů Skupiny (Lukášek 2010: 131).

Pozice Polska, jakožto země aspirující na pozici regionálního lídra či mocnost, může být skrze působení ve Visegrádské skupině hodnocená jako nejasná. Snad

by ani nevadilo, že Polsko uskupení V3, později V4 neiniciovalo, ale nebylo schopné se v něm významněji prosadit. Na vině nutně nemusí být absence polských kapacit či polského zájmu. Co se polských zájmů a záměrů týká, ty byly evidentní, ale již samotný cíl organizace nebyl příliš vhodný pro projektování polských zájmů. Nejzávažnějším faktorem však byly politické situace v jednotlivých zemích. Ostatní země jednak nechtěly uznat Polsko jako vedoucí stát Visegrádské skupiny a ani nebyly příliš ochotné v rámci Skupiny spolupracovat.

4.1.4 Vztahy s Ukrajinou a Běloruskem

Polská snaha o navázání vztahů s Ukrajinou po vyhlášení nezávislosti v roce 1991, měla pomoci Ukrajině vyhnout se politické izolaci díky stínu Ruska, se kterým měl Kyjev blízké, ale omezené vztahy. Bližší vztah s Polskem mohl přiblížit Ukrajinu k Evropě (Wolczuk 2005: 143). Ostatně bylo to právě Polsko, které jako jedna z prvních zemí uznalo nezávislou a samostatnou Ukrajinu. Ukrajina se například snažila s pomocí Polska dostat do již existujících politických struktur v regionu, například do Visegrádské skupiny, ale to bylo Čechy i Maďary odmítnuto (Kopeček 1999). Proti rozšíření V4 o Ukrajinu se stavělo i Slovenko (Lukášek 2010: 76). S tím, jak byly počátkem 90. let vyhlídky pro polské členství v NATO mlhavé, polský prezident Lech Wałęsa navrhoval vytvoření podobné organizace, jako bylo NATO, jen se měla nacházet na Východě. Skrze tuto platformu se měli pravidelně scházet vysocí představitelé Ukrajiny a Polska (Garnett 1996: 76)

První ukrajinský prezident Leonid Kravčuk uvedl (cit. dle Wolczuk 2005: 144), že budoucí spolupráci s Polskem si představuje jako důležitější a na vyšší úrovni, než s jinými státy SNS, a to včetně Ruska. Premiér Leonid Kuchma v roce 1993 pronesl (cit. dle Wolczuk 2005: 144), že v ekonomické rovině je Polsko pro Ukrajinu hlavním partnerem. V této době bylo dosaženo několika formálních úspěchů. Polsko s Ukrajinou uzavřely několik smluv o spolupráci, hranicích a

vzájemné podpoře. Z praktického hlediska však nebyla Polská aktivita příliš zaměřená na Ukrajinu (Wolczuk 2005: 144). I přes význam Ukrajiny byla polská zahraniční a bezpečnostní politika zaměřená v 90. letech spíše zaměřená na získání členství v NATO, než na svého východního souseda. Od roku 1993 polsko-ukrajinské vztahy několik let stagnovaly (Garnett 1996: 76). Na vině je fakt, že se Ukrajina po vyhlášení nezávislosti odmítla vzdát jaderného arzenálu, který byl na jejím území ponechán z dob Sovětského svazu. Z Ukrajiny se tak až do roku 1994 stal vyvrhel v očích nejenom Západu (Wolczuk 2005: 144). Polští politici na to tedy museli brát ohled, protože země se aktivně ucházela o členství v NATO a EU (Kopeček 1999).

Jakmile byla polská pozice týkající se vstupu do NATO zabezpečena a Ukrajina podepsala smlouvu o odevzdání jaderných zbraní¹⁵, mohlo se Polsko začít orientovat východním směrem, což reflektuje jeho *Ostpolitik*. Polsko mělo zájem na silné a pokud možno do integračních struktur Západu včleněné Ukrajině. Ta by poté mohla oddělovat Polsko od Ruska. Vztahy mezi Polskem a Ukrajinou se odrazily to v ekonomické a vojenské rovině, kdy vzrostl objem obchodu mezi oběma zeměmi a byl vytvořen společný ukrajinsko-polský prapor (Wolczuk 2005: 145).

Koncem 90. let se Ukrajina s Polskem zdánlivě rozcházejí. Bylo to způsobeno polským přijetím do NATO a plánovaným přijetím do EU v roce 2004, zatímco Ukrajina zůstávala těmito organizacemi relativně nedotčena. Se vstupem Polska do EU bude muset být upravena migrační politika, a to nejen k Ukrajině. K posílení rozdílů počátkem tisíciletí mezi oběma zeměmi dochází i díky politickému vývoji na Ukrajině. Zatímco v Polsku se podařil přechod k demokracii a ekonomika roste, na Ukrajině je režim na hranici demokracie a polo-autoritářství (Zaborowski – Longhurst 2003: 1023). I přesto však byl vztah

---

¹⁵ V roce 1994 se Ukrajina vzdala jaderných zbraní, když bylo podepsáno tzv. Budapešťské memorandum Ruskem, Spojenými státy, Velkou Británií a Ukrajinou. Tyto země se zároveň zavázaly poskytnout Ukrajině bezpečnostní záruky (CFR 1994).

s Ukrajinou pro Varšavu významný, což se projevilo později, po vstupu Polska do EU (Copsey – Pomorska 2013: 423).

Polský zájem na Ukrajině je řízen i snahou vytvořit z ní nárazníkovou zónu s Ruskem. Dostat Ukrajinu blíže k Polsku, potažmo západní Evropě, je prostředek pro dosažení onoho cíle. Ostatní státy západní Evropy však význam minimálně neutrální Ukrajiny neviděly jako důležitou součást zahraničních politik (Stratford 2011). Polský zájem o Ukrajinu a Bělorusko je do jisté míry způsoben i historickými událostmi. Během meziválečného období se Polsko rozkládalo na území dnešního západního Běloruska i Ukrajiny. Mapa je součástí přílohy.

Polsko uznalo nezávislost Běloruska koncem roku 1991 a diplomatické vztahy navázalo následující rok. Pro Polsko se jedná o důležitého partnera díky své blízkosti. Z tohoto důvodu Polsko podniká různé iniciativy k tomu, aby podpořilo běloruskou spolupráci se zeměmi regionu a EU (Ministry of Foreign Affairs 2012). Avšak v porovnání s Běloruskem byla polská zahraniční politika relativně úspěšnější na Ukrajině. Hlavní bariéru v případě Běloruska vytvořil prezident Lukašenko a jeho nostalgie vůči Sovětskému svazu. Právě v Bělorusku se polský vliv setkává se silným vlivem Ruska a jeho stálými imperiálními ambicemi. Polský vliv v Bělorusku byl ve velké míře limitován díky charakteru režimu (Zaborowski – Longhurst 2003: 1021–1022). V případě Běloruska se Polsko staví na stranu opozice, kterou podporuje v boji proti prezidentu Lukašenkovi a jeho režimu (Marušiak 2001: 40).

Se zvolením Alexandra Lukašenka v roce 1994 začaly vzájemné politické vztahy mezi Polskem a Běloruskem ochabovat. Bližší orientace Běloruska na Rusko postupně zvýšila vzdálenost mezi Minskem a Varšavou (Borowska 2012). Ke zlepšení vzájemných vztahů nepřispěla ani situace z roku 1998, kdy byly přerušeny dodávky vody, elektřiny a zablokování silnice v sídle diplomatů na předměstí Minsku (BBC 1998).

Polsko, jako některé další země, neuznalo běloruské prezidentské volby v prosinci 2001 a stalo se tak silným kritikem vnitřní situace v Bělorusku.

Evropská unie se spolu se s USA rozhodla uvalit přísnější sankce na Bělorusko následující rok, ale polská strana se proti tomu postavila (Borowska 2012).

Polský zájem v Bělorusku je podobný tomu na Ukrajině. Existuje snaha vytvořit z Běloruska nárazníkovou zónu mezi Ruskem a Polskem. Zde je opět vidět historický faktor a polský strach z Ruska. V případě Běloruska je však polská politika mnohem méně konzistentní než v případě Ukrajiny (Jarząbek 2017).

Před vstupem do EU Polsko dalo najevo, že má ambici patřit mezi ty státy, které budou utvářet východní politiku Unie. Tento postoj byl podpořen polskými politiky i akademiky. Dle nich bylo zapotřebí ponechat možnost přístupu do Unie i ostatním východním zemím. V roce 1998 Bronisław Geremek¹⁶ (cit. dle Copsey – Pomorska 2010: 311) volal po posílení východní dimenze Evropské unie. Mnoho politiků a akademiků vítalo polskou iniciativu při vytváření této myšlenky. Marek Karp¹⁷ prohlásil (cit. dle Copsey – Pomorska 2010: 311–312), že by se východní dimenze mohla stát polskou specialitou v rámci EU, kde by Polsko nemělo soupeře. Po rozšíření EU o státy z bývalého východního bloku v roce 2004 a 2007 bylo zřejmé, že východně orientovaná politika bude pro Polsko strategickou. Samotní Poláci již před vstupem do EU prohlašovali, že po roce 2004 bude jejich orientace obrácena východním směrem, převážně k Ukrajině. Ale pokud bylo zapotřebí, ještě před vstupem do EU, Polsko se prezentovalo jako advokát Ukrajiny na Západě (Barburska 2006: 28).

4.2 Polská regionální zahraniční politika od roku 2004

V této kapitole se budeme věnovat událostem, které formovaly mocenskou pozici Polska po dosažení primárních cílů stanovených v minulém století, a sice vstupu do NATO v roce 1999, ale hlavně vstupu do EU v roce 2004. Zaměříme se na utváření mocenských pozic Polska v rámci Unie a především na roli Polska v

---

¹⁶ Bývalý ministr zahraničí Polska. Již zmiňován výše.

¹⁷ Bývalý ředitel *Centre for Eastern Studies* (Copsey – Pomorska 2010: 312).

projektu Východního partnerství pod hlavičkou Evropské unie. Dále se budeme věnovat pokračující spolupráci ve Visegrádské skupině a vztahy Polska s Ukrajinou, Běloruskem, Maďarskem, Slovenskem a Českou republikou.

4.2.1 Polsko a Evropská unie

Ze všech států, které se v letech 2004 a 2007 připojily k EU, bylo Polsko největší. Geograficky se tak Unie posunula směrem na východ. Jako od největší přistoupivší země se od Polska čekalo, že se bude snažit změnu v geopolitice reflektovat (Copsey – Pomorska 2010: 304). Polský vstup do struktur Evropské unie byl Poláky chápán jako „návrat“ zpátky do Evropy, do podobného socio-ekonomického prostředí uznávající hodnoty postkomunistického Polska (Wenerski 2015: 4).

Jak bylo uvedeno výše, polská politika zaměřená na dění podél své východní hranice se vstupem do EU neochabla, spíše naopak. Je to zdůvodněno tím, že polská vláda viděla východ jako místo, kde by mohla mít největší vliv. Varšava měla záměr být u toho, když se bude formovat region, se kterým má historické vazby a zkušenosti. Hlavními zájmy Polska v rámci EU bylo zejména získávání podílů ze strukturálních fondů, udržování společné zemědělské politiky a propagace vlastních zájmů na východě, a to s ohledem na vztah mezi Evropskou unií a Ruskem prostřednictvím evropské politiky sousedství (Copsey – Pomorska 2010: 305–306).

Poláci si po vstupu do EU kladli za cíl zvýšit povědomí o problematice Běloruska, Ukrajiny, ale i Moldavska a umístit tuto problematiku na unijní agendu, kterou kvůli absenci těchto témat také často kritizovali. Nelíbilo se jim, že Unie nemá efektivní politiku směrem k Bělorusku a nedělá dostatek pro snížení demokratického deficitu na Ukrajině. Vysvětlení lze opět nalézt v geografické poloze Polska, jehož východní hranice jsou také hranicemi Schengenského prostoru. Polsko mělo zájem na tom, aby hranice s Ukrajinou a

Běloruskem byla kvůli obchodu a pracovním silám více propustná. Pomohlo by to polské ekonomice, které chyběly pracovní síly, obzvláště na východu země. Po vstupu do EU se Polsko stalo horlivým zastáncem integrace s Ukrajinou a nebylo ani proti případnému přistoupení země k Unii. Co se týče Běloruska, Polsku jde o aktivnější přístup EU vůči tamějšímu režimu, s cílem přiblížit zemi k EU. Na jednu stranu Polsko usiluje o zachování a prohloubení formálních vztahů se svými východními sousedy, ale na druhou stranu odmítá dělat kompromisy s nedemokratickým režimem ohledně lidských práv (Copsey – Pomorska 2010: 312).

Pokud jde o budoucnost vztahů mezi zeměmi EU a Ukrajinou, Polsko se při řešení problémů obvykle pokouší spolupracovat s podobně smýšlejícími zeměmi (země V4, Litva nebo Švédsko). Ze Švédska se pro Polsko stal klíčový partner, protože také podporoval větší angažovanost Unie ve východní části regionu spolu s jeho demokratizací. Společně s Polskem se staví za přijetí Ukrajiny do Evropské unie. Německo také podporovalo polské angažmá na východě, ale s některými tématy týkajícími se východních zemí, obzvláště Ruska, se neshodnou. Jde především o plynovod *Nord Stream* (Copsey – Pomorska 2010: 314).

Během druhého kola prezidentských voleb na Ukrajině bylo státům EU jasné, že volby byly zmanipulované, ale žádný ze států Unie nijak zvlášť neprotestoval. Důvodem byly snahy o zachování dobrých vztahů s Ruskem, protože kandidát, který volby vyhrál, se profiloval jako proruský. Změna nastala až s tlakem Polska na Evropský parlament, který nakonec prohlásil, že volby na Ukrajině byly zmanipulované. Nakonec se po polském a litevském tlaku Evropská unie začala účastnit vyjednávání o dalších volbách (Barburska 2008: 34).

Avšak polský vliv na unijní scéně není v období po přijetí velký. Na vině je zaprvé velmi krátká doba, po kterou Polsko bylo členem. Členskými státům obecně chyběly zkušenosti se spoluprací s Polskem a moc o něm nevěděly a to, co se o něm později dozvídaly, nebylo příliš pozitivní. S tím souvisí i druhý důvod malého polského vlivu v rámci EU. Je jím vláda a postoje premiéra

Jarosława Kaczyńskiego v letech 2005 až 2007, který nezvládl útoky evropských médií a tím ztratil věrohodnost u ostatních evropských států jako spolehlivý partner. Polský prezident a vláda nebyli schopni vytvořit souvislou mediální strategii pro vyvrácení mediálních útoků. Média měla v tomto směru relativně velký vliv. Menší členské státy si stěžovaly, že nebyly polskou stranou konzultovány ohledně polského zapojení do tzv. Oranžové revoluce na Ukrajině (Copsey – Pomorska 2010: 318). Navíc téma Ukrajiny nebylo ani zmíněno během Lucemburského předsednictví Rady EU (Barburska 2008: 36–37).

Kurz polské politiky se významně změnil s novou proevropskou, pragmatickou vládou Donalda Tuska, který nastavil v roce 2007 nový směr pro polskou zahraniční politiku. S nástupem Tuska se začalo měnit vnímání Polska jakožto druhé nejvíce euroskeptické země (po České republice), která není schopná nalézt své místo v Evropě. S pomocí ministra zahraničí Radosława Sikorského začalo být Polsko v Evropě bráno vážněji. Oproti Kaczyńského vládě a jeho orientaci převážně na USA, Tusk začal směřovat více do Evropy, směrem k Německu. Důvodem odklonu od USA jsou velmi diskutabilní výsledky misí v Afghánistánu a Iráku, které nepomohly v modernizaci polské armády tak, jak si Poláci představovali a ani to nepomohlo polské ekonomice. Neuskutečnilo se ani očekávané zrušení vízové povinnosti vůči Polsku. Jedním z příkladů polského sblížení s Německem je diplomatický boj proti běloruskému prezidentovi Lukašenkovi. V roce 2010 se v Polsku sešel Sikorski se svým německým protějškem Westerwellem. Jejich snahou bylo zatlačit na Lukašenka, aby se během prezidentských voleb vyvaroval násilí na demonstrantech. Avšak jejich úsilí bylo marné (Mitrache 2011: 135–136).

Ekonomická recese z roku 2008, která postihla všechny státy Unie, se Polsku vyhnula a země v tomto období dokonce ekonomicky rostla (Sheets 2012). Tím bylo zajištěno dostatek zdrojů k tomu, aby Polsko mohlo efektivně vykonávat cíle své zahraniční politiky. Nejdůležitějším cílem polské zahraniční politiky se stala (ve skutečnosti jím už nějakou dobu byla) politika Východního partnerství,

jejímž cílem bylo vytvořit z Polska most mezi Západem a Východem (Mitrache 2011: 139).

Polsku k získání prestiže na půdě EU jistě přispěla skutečnost, že historicky druhým předsedou Evropské rady se stal bývalý polský premiér Donald Tusk. Jakožto předseda Evropské rady reprezentuje EU navenek na úrovni hlav států či předsedů vlád (European Council 2017). V roce 2014 to byla pro Polsko prestižní událost, ale to se výrazně změnilo se snahou o znovuzvolení Tuska do stejné pozice. Všechny země, kromě jedné, se vyslovily pro jeho znovuzvolení. Proti bylo jen Polsko v čele s premiérkou Beatou Szydlovou. Premiérka se snažila přesvědčit i zbytek zemí V4, aby se postavily proti Tuskovi, ale to se jí nepodařilo (Lidovky 2017).

4.2.2 Východní partnerství

Již v roce 1998, kdy Polsko ještě nebylo v Unii, Bronisław Geremek apeloval na tvorbu Východní dimenze EU (Mitrache 2011: 140). Avšak idea Východní dimenze EU (*Eastern Dimension of the EU*) se mezi starými a ani nově příchodními členy neujala, a to také díky politice ražené především Německem a Francií *Russia first* (Adamczyk 2010: 196). Staré členské státy se obávaly, že neustálá polská lobby za vstřícnější politiku vůči zemím jako Ukrajina, by mohlo přerůst v přijetí těchto zemí do EU, která by se tím oslabila. Francie v tom viděla snahy USA o oslabení EU a francouzský prezident Jacques Chirac nazval Polsko americkým trojským koněm (Mitrache 2011: 141).

Do roku 2004 byla unijní východní politika vytvářena zejména posilujícími se vztahy mezi členskými státy EU a kandidáty na vstup ze středovýchodní Evropy a budováním strategických vztahů s Ruskem (Adamczyk 2010: 195). Na přelomu let 2003 a 2004 začala být na půdě Evropské unie vytvářena tzv. Evropská politika sousedství (*European Neighbourhood Policy*). Cílem ENP bylo zabránění tvorby dělících linií mezi EU a sousedními státy. ENP odráží cíle,

kteře byly vytyčeny v rámci Evropské bezpečnostní strategie z roku 2003. Zaměřuje se na podporu bezpečnosti a stability skrze kooperaci s danými státy v oblasti protiteroristických otázek, nešíření zbraní a rozvoje. Mezi další snahy ENP u sousedních zemí patří podpora ekonomických reforem, demokratizace, svobody a právního státu. Do ENP se zapojily země¹⁸ ze Středomoří i bývalé svazové republiky, včetně Ukrajiny a Běloruska. Do ENP bylo pozváno i Rusko, ale to se nezapojilo, neboť vztahy mezi ním a EU jsou upraveny na základě strategického partnerství (MZV ČR 2010).

Nadšení z vytvoření ENP se brzy vytratilo, když se ukázalo, že sousední země nejsou odhodlané zavádět efektivní ekonomické a politické reformy. Proces demokratizace započatý na Ukrajině se projevil jako nedostatečný a v Bělorusku nebyly k demokratizaci či stabilizaci ekonomiky provedeny kroky žádné. Pravidelné konflikty mezi Ruskem a Ukrajinou ohledně tranzitu zemního plynu a neustálá tenze mezi Ruskem a Gruzii ukázaly, že situace na východ od hranic EU je nestabilní. Chybou ENP bylo, že bývalé svazové republiky byly sloučeny v jeden celek společně se státy severní Afriky. Svazové republiky byly poté posunuty do ústraní a ani se jim nedostalo od zemí EU signálů, že by nějaké reformy z jejich strany mohly v budoucnu vést k začlenění do Unie (Adamczyk 2010: 197–198). Kritika ENP z polské strany se vyznačovala tím, že ENP považovala za neefektivní. Členské státy často jednaly individuálně a šlo jim jen o jejich národní zájem. Dále byl kritizován fakt, že Jižní dimenze ENP byla upřednostňována vůči Východní dimenzi (Cianciara 2008: 6)

V roce 2006 polský ministr zahraničí Stefan Meller v polském Sejmu pronesl:

„Naše znalost regionu naznačuje, že hranice Unie by se měly posunout směrem na jihovýchod a zahrnout také Ukrajinu. Jakožto účastníci debat v rámci EU na toto téma nebudeme obhajovat jen náš

---

¹⁸Celkem 16 zemí, dle abecedy: Alžírsko, Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Egypt, Gruzie, Izrael, Jordánsko, Libanon, Libye, Moldavsko, Maroko, Palestinská autonomní území, Sýrie, Tunisko, Ukrajina (MZV ČR 2010).

úhel pohledu [...] Budeme se snažit o zajištění toho, aby vznikající východní politika sousedství EU přitáhla země blíže k Unii. Tyto země však nesmí být odsouzeny do role věčných partnerů, nebo alespoň některé z nich. Ty země, které vykazují proevropskou orientaci i pokročilou vnitřní transformaci, mají perspektivu členství, i kdyby mělo být až za delší dobu¹⁹“ (Meller 2006: 327–328).

Zřejmá neefektivita ENP přinutila členské státy EU, obzvláště nově příchozí členy z Visegrádské skupiny a státy z Pobaltí, vedené Polskem, k reformování evropských východních politik (Adamczyk 2010: 198). Avšak nebyla to jen neefektivita partnerství, co přinutilo EU jednat. Na vině bylo i výše zmiňované rostoucí napětí mezi Gruzii a Ruskem a mezi Ukrajinou a Ruskem (Mitrache 2011: 140). Aby mohla být provedena reforma ENP bylo zapotřebí získat podporu Německa a Francie, jakožto nejvlivnějších členů EU. Německo s vytvořením speciální kategorie pro unijní sousedské státy východní Evropy souhlasilo, ale jak Německo, tak Francie zdůraznili, že prioritní je pro ně vztah s Ruskem (Adamczyk 2010: 199). Přestože nikdo ze starých členů EU nepopíral zkušenosti nových členských států v regionu středovýchodní Evropy, většinou nebyli příliš nadšeni z polských návrhů o reformy. Nechtěli riskovat zhoršení vztahů s Moskvou jen kvůli polskému strachu o východní Evropu (Więclawski 2011: 25). Navíc francouzský zájem směřoval v rámci EU spíše na sever Afriky, konkrétně k Maroku, Alžírsku a Tunisku, než na východ Evropy. Francie se společně se Španělskem a Itálií obávala, že reforma ENP odvede unijní peníze na východ. Tyto peníze by naopak mohly být použity na jihu v boji s pašováním, terorismem a ilegální migrací. Francouzská iniciativa pro středomoří potřebovala podporu i nově příchozích států, protože by bez jejich souhlasu nemohla být realizována. A tak Polsko využilo situace a společně se Švédskem představili v

---

¹⁹„Nasza wiedza o regionie podpowiadałaby nam, że granice Unii powinny przesunąć się dalej na wschód i południowy-wschód, obejmując także Ukrainę [...] Będziemy działali tak, by krystalizujący się wschodni wymiar polityki sąsiedztwa Unii Europejskiej zbliżał państwa nim objęte do Unii, lecz zarazem nie skazywał ich na rolę wiecznych partnerów, by stwarzał niektórym spośród nich, wykazującym się proeuropejską orientacją i zaawansowaną transformacją wewnętrzną, perspektywę członkostwa, jakby nie było ono odległe“ (Meller 2006: 327–328).

květnu 2008 projekt Východního partnerství v rámci ENP. Jednalo se o novou formu regionální kooperace, která byla určena pro Zakavkazsko a východní Evropu²⁰. Tím by se vyvážily oblasti zájmu unijní zahraniční politiky. Projekt získal podporu od zemí V4, Pobaltských států a hlavně Německa. Největším úspěchem Východního partnerství se stala separace východoevropských sousedů od zbylých států v rámci ENP. Skrze Východní partnerství od této chvíle mohla být vyvíjena samostatná politika, jejíž cílem bylo povzbudit nečlenské země v zavádění politických a ekonomických reforem výměnou za větší komplexnější výhody od Unie. Důležité je, že členství států ve Východním partnerství tyto státy automaticky nevylučuje z možnosti připojit se k EU někdy v budoucnu. Členství ve Východním partnerství ani neznamená určitý stupeň na cestě k připojení do Unie (Adamczyk 2010: 199–201). Východní partnerství bylo přijato všemi členskými státy EU a jeho záměrem se stalo nastartování asociačního procesu, bezvízový režim a doplňkové formy dialogu (Duleba – Eberhard 2016: 104–105).

I když byl projekt Východního partnerství iniciativou Polska, bez švédské pomoci by nejspíše vytvořen nebyl. Švédsko dodalo polské iniciativě potřebnou váhu, jakožto dlouholetý člen Unie, jmenovitě ministr zahraničí Carl Bildt. Avšak během švédského předsednictví Rady EU bylo Východní partnerství téměř vypuštěno z agendy. To mělo za následek oslabení dalšího rozvoje iniciativy (Meister – May 2009: 2). Východní partnerství je poznamenané nevelkými postupy v jeho rozvoji, což je způsobeno střetem dvou vlivů. Existence vlivu Evropské unie v čele s Polskem a vliv Ruska. Sřet je znát zejména na Ukrajině a v Bělorusku (Ociepka 2013: 122–124).

Varšava věřila, že projekt Východního partnerství je úspěšný. Bylo tomu tak hlavně poté, co byly podepsány asociační smlouvy s Ukrajinou, Moldavskem a Gruzii. Součástí toho se stalo i podepsání DCFTA (*Deep and Comprehensive*

---

²⁰ Projekt byl konkrétně adresován Arménii, Ázerbájdžánu, Bělorusku, Gruzii, Moldavsku a Ukrajině (Mitrache 2011: 142).

Free Trade Area agreements). Avšak ne celá Unie sdílí pozitivní názor ohledně „expanze“ na východ, a to kvůli možnému konfliktu s Ruskem (Buras 2015). Obavy se naplnily, když Rusko začalo s okupací Krymu (EP 2014). S ruskou okupací Krymu a propuknutím bojů na východě Ukrajiny bylo Polsko odsunuto do pozadí a roli při jednání s Ruskem a Ukrajinou převzaly větší státy jako Německo a Francie. Tím, že bylo Polsko během jednání odsunuto do pozadí, a nebo se jich ani neúčastnilo, utrpěla jeho prestiž, jakožto hlavního iniciátora projektu Východního partnerství. Polsko se tak do jisté míry přestalo cítit odpovědné za dění na jeho východní hranici. Polská marginalizace přispěla k averzi vůči Německu a domněnkám, že Německo hledá bilaterální dohodu s Ruskem, a to bez ohledu na zájmy Polska a Ukrajiny (Buras 2014: 4).

4.2.3 Vztahy Polska s Ukrajinou a Běloruskem

Při protestech na Ukrajině koncem roku 2004 během Oranžové revoluce Polsko aktivně působilo při obnově demokracie v zemi po zfalšovaných prezidentských volbách. Západní země podporovaly demokracii na Ukrajině, avšak jejich podpora pro Ukrajince nebyla příliš významná, protože neměly zájem na konfrontaci s Ruskem a Putinem. Nakonec se do situace vložil polský prezident Aleksander Kwaśniewski a díky němu byly uspořádány rozhovory u kulatého stolu. Jednání se zúčastnili oba dva kandidáti na ukrajinského prezidenta, Viktor Juščenko i Viktor Janukovič, dále pak zástupci OBSE, Evropské unie a ruské Dumy. Jednání byla ukončena kompromisem a novými volbami, které vyhrál Juščenko. Dá se to považovat za velký polský úspěch v roli mediátora (Twoja Europa 2009). Prezident Kwaśniewski se tak stal klíčovou osobností, která pomohla zabránit eskalaci konfliktu (ČT 2015).

Polsko ztratilo část své důvěryhodnosti v očích Ukrajinců jakožto spolehlivý partner při řešení vízové politiky v rámci vstupu do Schengenského prostoru. Zatímco Slovensko i Maďarsko měly připravenou vízovou politiku dlouho dopředu, polská vláda na tom byla opačně (Cianciara 2008: 9–10). Když v únoru

2008 polský premiér Donald Tusk navštívil Kyjev, pronesl, že vztahy mezi Polskem a Ukrajinou jsou prioritou polské zahraniční politiky. Důkazem toho je dokončená vízová politika zabývající se pohybem přes hranice, který zůstala nedořešena z dob minulé vlády (Cianciara 2008: 12).

Jak již bylo zmíněno výše, Polsko se nijak aktivně neúčastnilo jednání o budoucnosti Ukrajiny po ruském záboru Krymu. Je však nutné dodat, že polský zájem a zapojení v otázkách Ukrajiny nebyl vždy ze strany Ukrajinců opětován. Například Pavlo Klimkin²¹ netrval na tom, aby se Poláci jednání zúčastnili. Namísto toho vítal zapojení Německa. I přesto, že Poláci byly nejvytrvalejšími zastánci ukrajinského sblížení s EU až po samotné přijetí do EU, sami Ukrajinci byli toho názoru, že Polsko nemá dostatečné mocenské kapacity k tomu, aby mohlo hrát vedoucí roli při rozhovorech s Moskvou o ukončení války na východní Ukrajině (Buras 2014: 5).

Ukrajina byla v roce 2010 druhou prioritní zemí, společně s Běloruskem, pro polskou rozvojovou pomoc (Ociepka 2013: 137). S pokračováním bojů na Ukrajině, poskytuje Polsko intenzivní humanitární pomoc do zasažených oblastí, a to ve spolupráci s Německem (Ministry of Foreign Affairs 2015). Polsko však na Ukrajině neposkytuje jen humanitární pomoc, ale i vojenskou. Několik polských vojáků ze speciálních sil se nachází na Ukrajině, kde cvičí ukrajinskou armádu. Jedná se však o iniciativu USA, ne Polska a účastní se jí dalších 5 států²² (Defence24 2016).

Zde je vidět opravdová mocenská pozice Polska vůči Ukrajině. Dokud byla země integrálně celistvá, velcí evropští hráči jako Německo či Francie nechávali Polsku volnou ruku ve vztazích s Ukrajinou. Poláci tak získali dojem, že disponují jistou mocí v regionu. Avšak v momentě, kdy se situace výrazně zhoršila (ruská invaze, občanská válka na východě Ukrajiny), bylo Polsko

---

²¹ Pavlo Klimkin je bývalý ukrajinský velvyslanec v Berlíně (Buras 2014: 5).

²² *Joint Multinational Training Group – Ukraine* se účastní vojáci Kanady, Estonska, Velké Británie, Litvy, Polska a USA (U.S. ARMY nedatováno).

politicky odstaveno a únorového jednání v roce 2015 v Minsku se neúčastnilo (Lebduška – Lídí 2015: 2). Oblast středovýchodní Evropy je dle Jarzábka (2017) stále sférou vlivu Německa a Ruska, což jednání v Minsku jasně dokazuje. Žádná z těchto dvou zemí nemá větší zájem na tom, aby se v regionu objevila regionální mocnost. Avšak ani poté setkání v Minsku se Polsko nepřestalo o Ukrajinu zajímat a je zapojeno do dění alespoň skrze humanitární a vojenskou pomoc.

Bilaterální vztahy s Běloruskem jsou již od vstupu Polska do EU napjaté, a to díky porušování lidských práv, pronásledování opozice a aktivistů občanské společnosti. Vztahy se ještě víc zhoršily po prezidentských volbách v roce 2010. Lukašenko totiž nařídil hromadné zavírání členů opozice, jeho politických soupeřů a občanů protestujících proti výsledkům voleb. Od té doby se situace nezlepšila (Ministry of Foreign Affairs 2012).

Ke zlepšení vztahů mezi Polskem a Běloruskem nepřispělo v roce 2007 ani zavedení dokumentu nazvaného *Karta Polaka*, která je vydávána osobám žijícím mimo Polsko, převážně na území bývalých svazových republik (Borowska 2012). Dokument je potvrzením příslušnosti k polskému národu. Kartu může získat každý, kdo splní určité podmínky. Držitel karty má pak spoustu práv a výhod²³ na území Polské republiky včetně zjednodušeného vízového procesu (Ministry of Foreign Affairs nedatováno). Minsk proti tomu silně protestoval, protože to chápal jako narušení běloruské autority (Borowska 2012). Nutno dodat, že na území Běloruska v roce 1999 žilo dle statistik skoro 400 tisíc Poláků (UNHCR 2008).

Polsko v boji proti Lukašenkovu režimu zavedlo tzv. *Konstanty Kalinowski Scholarship Programme*. Jedná se o program, který je určen pro studenty, kteří byli vyhozeni z běloruských škol nebo jim nebylo dovoleno z politických důvodů pokračovat ve studiu (Ministry of Science and Higher Education nedatováno).

---

²³ Držitel *Karty Polaka* má na území Polska výhodnější jízdenky, přístup ke vzdělání, vstup do muzeí apod. Od roku 2016 může držitel *Karty* žít po dobu jednoho roku na území Polska a poté má nárok na získání polského občanství (Ministry of Foreign Affairs nedatováno).

Program, otevřen v roce 2006, je plně sponzorován polskou vládou (Borowska 2012).

V roce 2012 došlo mezi Minskem a Varšavou k dalšímu zhoršení vztahů, které se týkalo uvalení sankcí na Bělorusko. Běloruské ministerstvo zahraničí doporučilo polskému velvyslanci spolu s velvyslancem Evropské unie odchod ze země. Ve stejný okamžik byli povoláni běloruští velvyslanci z Varšavy a Bruselu zpátky do Minsku. Polsko v čele s Donaldem Tuskem se stavělo za uvalení sankcí a odvolání velvyslance podle něj není důvod k tomu, aby Polsko ustoupilo v boji za lidská práva (Isenson 2012).

Od roku 2007 funguje polská *Bielsat TV*, která v běloruském jazyce vysílá z území Polska do Běloruska. Program má univerzální charakter s nezávislým zpravodajstvím, výukovými a zábavnými pořady. Důvodem vysílání do Běloruska je opět povaha režimu Alexandra Lukašenka. Vysílání do Běloruska má zastupující úlohu pro místní cenzurovanou televizi (Ociepka 2013: 19). Běloruský tisk a internet není dle serveru Freedom House (nedatováno) svobodný. Cílem *Bielsat TV* je podpora demokracie a šíření zpráv do autoritářské země. V zájmu celé EU a především Polska je demokratizace Běloruska. EU s Polskem se snaží mít vliv na Bělorusko a jedním z jejich nástrojů má být *Bielsat TV*. Výhodou je to, že nenásilně pronikne za hranice a má šanci ovlivnit místní obyvatelstvo, a to relativně bez konfliktu. Cílovou skupinou *Bielsat TV* jsou především okrajové části země, protože Minsk je proruský (Ociepka 2013: 190–191). Je nutné dodat, že dostupnost *Bielsat TV* je možná pouze přes satelit nebo přes internet. Televize je podporována, nejen finančně, polskou stranou, ale také Švédskem, Norskem, Litvou, Nizozemskem, USA i Velkou Británií (Ociepka 2013: 196). Vysílání do Běloruska je dle Kaca (cit. dle Ociepka 2013: 197) možné chápat jako jistý prvek rozvojové pomoci i *soft power* Polska.

Otázkou však zůstává, do jaké míry je možné *Bielsat TV* považovat za zdroj polské *soft power* a propagování polských hodnot jako demokracie, když vysílacím jazykem je běloruština. Televize je tak možná spíše jen alternativním

zdrojem informací pro Bělorusy. Ociepka (2013: 198–199) se staví k *Bielsat TV* jakožto zdroji polské *soft power* spíše kriticky. V Bělorusku může být vysílání chápáno jako kulturní imperialismus.

4.2.4 Vztahy Polska v rámci států Visegrádské skupiny

Vztahy mezi Polskem a Českou republikou by se v některých záležitostech daly charakterizovat jako vlažné. Obě země, i když snažící se dosáhnout stejného cíle, jednaly ve vojenských záležitostech v poslední dekádě spíše samostatně a nezávisle na sobě. Týká se to například nákupu vojenského vybavení, kdy se obě země individualistickým přístupem připravují o výhody. Může to být způsobeno častými korupčními problémy na české straně. I v době, kdy Američané zvažovali variantu umístění radaru v České republice a raket v Polsku, jednaly s Američany obě země víceméně samostatně. Rozdíly jsou patrné i v zahraniční politice, protože Polsko své aktivity zaměřuje na východ skrze Východní partnerství a Česká republika se orientuje spíše na Západ (Mlejnek 2012). Avšak bývalý český premiér Nečas uvedl (cit. dle Government of the Czech Republic 2013), že vztahy s Polskem jsou velmi dobré, a to hlavně co se týká obchodu. Polsko je třetím největším obchodním partnerem České republiky po Německu a Slovensku. Českou republiku s Polskem spojují i společné energetické zájmy na diverzifikaci zdrojů. Česká republika podporuje Polsko s projektem plynovodu *Nabucco* (Government of the Czech Republic 2013).

Snaha o udržení dobrých vztahů Prahy s Varšavou se ukázala v roce 2008, kdy česká vláda zpracovávala návrh o navrácení části českého území zpět Polsku (Richter 2008). Návrhem o navrácení zhruba 3,7 km² se zabývala česká vláda i v roce 2015. Polsku byly nejdříve nabídnuty peníze, ale Varšava to nepřijala (Pokorný 2015). Nutno dodat, že území, které má být navráceno, je bohaté na zdroje hnědého i černého uhlí. Zatím není přesně jasné, jaká část území se má vracet. Mapa je součástí přílohy.

Pro polské vztahy s Maďarskem se významnou událostí stala výhra polské strany PiS (*Prawo i Sprawiedliwość*) ve volbách v roce 2015. Polská PiS nikdy neskrývala sympatie vůči maďarské straně *Fidesz* a premiéru Viktoru Orbánovi. Strany si jsou ideově velmi podobné (Gostyńska–Jakubowska 2016). Sám Orbán (cit. dle Miniszterelnok 2016) chápe novou polskou vládu v čele s Beatou Szydlovou jako významného spojence pro Maďarsko. Premiér s premiérkou se shodli (cit. dle Miniszterelnok 2016), že se vzájemně podpoří při ekonomických či politických tématech, jako je rozmístění vojáků NATO v regionu či migrační krizi. Pro Maďary je Polsko spojencem v boji proti kritikům nejenom z Bruselu a Berlína. Oba státy jsou totiž v současnosti kritizovány za pošlapávání evropských demokratických norem (Chapman 2016). Dle Jarzábka (2017) může mít polská strana PiS negativní vliv na image Polska v zahraničí. Ne však díky ideové základně, se kterou se shoduje právě Maďarsko, ale díky neschopnosti a amatérismu, se kterou je zahraniční politika vytvářena.

Maďarsko je zemí, která od roku 2015 čelila silnému náporu migrantů na své jižní hranici se Srbskem, a to Polsku neuniklo. V roce 2015 vyslalo Polsko 55 pohraničnicků na pomoc svým maďarským kolegům (Hungary today 2016). Avšak pomoc v podobě lidských a materiálních zdrojů Maďarsku neposkytuje jen Polsko, ale i Česká republika a Slovensko (Sharkov 2015).

Problematickým tématem pro polsko-maďarské vztahy je vztah k Rusku. Zatímco Varšava stále víceméně chápe Rusko jako hrozbu, Maďarsko má nejvíce proruský postoj ze zemí NATO. Důvodem je i ruská půjčka na rozšíření maďarské jaderné elektrárny *Paks* s ruskou pomocí. Dalším důvodem je i plná energetická závislost na Rusku, odkud pochází až 99 % ropy (Hegedus 2015).

Polsko se Slovenskem se podobně jako s Maďarskem rozcházejí v tom, jak se stavět vůči Rusku, což se v případě Slovenska projevilo při vstupu do NATO. Slovensko nepocíťovalo hrozbu ze strany Ruska v takové míře jako Polsko. Slovensko se s Polskem rozcházelo i v případě konfliktu na Ukrajině v roce 2014. Zatímco Poláci se domáhali razantnější reakce NATO, Slováci byli

umírněnější. Slovensko se však s Polskem shodlo na tom, že NATO by se mělo otevřít i pro další země, například pro Ukrajinu či Gruzii (Gniazdowski – Strážay 2016: 13–14).

Slovensko podobně jako Polsko mělo zájmy na Ukrajině již před vstupem do Evropské unie. Avšak slovenská politiky vůči Ukrajině neměla dlouhodobé cíle. Co se týče Ukrajiny, Slovensko se proti ní postavilo v konfliktu s Ruskem ohledně plynu v lednu 2009. Slovensko označilo Ukrajinu za viníka přerušení dodávek zemního plynu na Slovensko a Ficova vláda vyhlásila přehodnocení vztahů vůči Ukrajině a jejím evropským aspiracím (Duleba – Eberhard 2016: 103).

I po vstupu všech čtyř zemí Visegrádské skupiny do EU, nebyla regionální spolupráce zastavena. V4 pokračuje ve své činnosti a zaměřuje se na regionální aktivity a iniciativy s cílem posílit identitu regionu. Stále je zachován spíše flexibilní charakter skupiny (Mykulanynets nedatováno). Jedinou pevnou institucí je Mezinárodní visegrádský fond, který se věnuje rozvoji a spolupráci v oblasti kultury, vědecké výměně, výzkumu a rozvoji přeshraniční spolupráce (MZV ČR d nedatováno).

Během prezidentských voleb v roce 2004 byli Polskem na Ukrajinu vysláni pozorovatelé, kteří měli dohlížet na průběh voleb. Polsko pobízelo státy V4 k tomu, aby učinily totéž. Státy V4 nakonec na Ukrajinu své pozorovatele také poslaly (Barburska 2008: 34).

Důležitým milníkem pro polské angažmá v rámci V4 bylo vytvoření vlastních společných ozbrojených sil v roce 2011. Společná bojová skupina (*Battle Group*²⁴) je tvořena cca 3700 osobami a velitelství je v polském Krakově a Polsko je i vedoucím celé skupiny. Polsko poskytuje nejvíce vojáků i vojenské techniky a materiálu, poté Česká republika, Maďarsko a nakonec Slovensko.

---

²⁴ Bojové skupiny jsou ve většině případů tvořeny armádami členských států EU a taková skupina drží půlroční pohotovost pro potřeby Unie (Havelka 2016).

Součástí je i několik příslušníků ukrajinských ozbrojených sil. Zde je třeba dodat, že bojová skupina nejedná autonomně a čistě pod vedením Polska. K tomu, aby bylo možné bojovou skupinu nasadit, je zapotřebí souhlasu ministrů zahraničních věcí všech členských států EU (Havelka 2016).

Ruská agrese na Krymu a na východní Ukrajině postavila Evropskou unii před vážné geopolitické a bezpečnostní výzvy. Ačkoli země Visegrádské skupiny jsou touto agresí možná tím nejvíce postiženým regionem z EU díky své poloze, krize nevedla k významnějšímu posílení vztahů a spolupráce mezi nimi. Nedošlo ke spolupráci v bezpečnostních otázkách v rámci V4 a ani v rámci NATO, kdy by země V4 zaujímaly jednotné stanovisko. Tím Visegrádská skupina ztrácí svojí strategickou hodnotu. Slovensko a Česká republika navíc odmítly hostit jednotky NATO (Hegedus 2015). Pohled zemí Visegrádské skupiny na Ukrajinskou krizi nebyl všemi státy vnímán stejně a polský sen o společném regionálním postoji V4 vůči Rusku a Ukrajině nebyl naplněn, když se Maďarsko postavilo proti sankcím uvaleným na Rusko (Buras 2014: 5).

S tím, jak se množí kritika Polska ze Západu (od emisí CO₂ po migranty), Polsko se snaží orientovat do svého regionu nejenom na státy Visegrádské skupiny, ale i na Ukrajinu a vytvořit loajální skupinu zemí od Baltu až k Černému moři, pokud možno s Varšavou v jejich centru. Avšak sami Poláci si uvědomují limity Visegrádské skupiny a ví, že zintenzivnění spolupráce se nestane v krátkém časovém úseku. Sám polský ministr pro evropské záležitosti Szymański tvrdí (cit. dle Chapman 2016), že by bylo skvělé, kdyby spolupráce V4 byla na úrovni zemí Beneluxu, ale není.

Postupně po roce 2004 přestává být Visegrádská skupina Polskem chápána jako mocenský nástroj pro koordinování regionální politiky. Ani bojovou skupinu, byť pod polským vedením, nelze chápat jako možný zdroj polské moci. Fakt, že se velitelství nachází na polském území a polská strana poskytuje nejvíce kapacit, je více otázkou prestiže než opravdovým disponováním mocí.

ZÁVĚR

V této práci jsme se věnovali mocenským snahám Polské republiky ve středovýchodní Evropě. *Cílem práce bylo zjistit, jak se v letech 1990 až 2017 měnilo polské mocenské postavení ve středovýchodní Evropě. V této souvislosti je třeba si zde odpovědět na výzkumné otázky, a sice: Lze Polsko v celém zkoumaném období považovat za regionální mocnost? Jaké prostředky Polsko využívalo a využívá k tomu, aby zvýšilo a zlepšilo svou moc a postavení v regionu?*

Na začátku 90. let byla Polská republika relativně chudou zemí, která měla velké ekonomické problémy, ale i přesto měla jasnou zahraniční politiku a uvědomovala si svůj mocenský potenciál na úrovni regionu. Zpočátku se nově vzniklá demokratická republika opírala o spojení se Spojenými státy a Německo, ale zároveň se snažila o rozvoj regionální spolupráce skrze Visegrádskou skupinu. I když Visegrádská skupina nebyla iniciována polskou stranou, Polsko mělo ambice se skrze toto uskupení realizovat a získat statut regionálního lídra či regionální mocnosti. Bylo to Polsko, které chtělo rozšířit základnu členských států tehdejší V3 o Ukrajinu, ale ostatní státy byly proti. I když se jinak spolupráce v rámci Visegrádské skupiny zdála jako úspěšná, opak byl pravdou. K prvnímu lednu 1993 se Československo rozpadlo na dva nezávislé státy, které nejenom že neviděly nutnost intenzivnější spolupráce v rámci V4, ale ani nepovažovaly Polsko za mocného aktéra. Slovensko se díky vnitropolitické situaci dostalo do izolace a Česká republika společně s Maďarskem vůdčí roli Polska neuznávaly. A co více, Češi i Maďaři se na Polsko v 90. letech dívali jako na brzdu, díky které se opozdí jejich vlastní vstup do EU, pokud s ním budou více spolupracovat. Je sice pravdou, že Visegrádská skupina se vstupem zemí do EU nezaničila a byla skrze ní vytvořena například bojová skupina pod vedením Poláků, ale Polsko jí už nemůže chápat jako platformu pro své mocenské ambice. Země Visegrádské skupiny vedoucí roli Polska nikdy nepřijaly, což si i samotní Poláci uvědomují.

Obrat ve vnímání Polska jakožto regionální mocnosti nastal se změnou vlády na Slovensku v roce 1998, kdy si Slováci uvědomovali mocenský potenciál Polska a začali ho jako mocnost chápat. Jenže u Slovenska to bylo způsobeno spíše vnitropolitickou situací, kdy se po čtyřech letech dostalo z mezinárodní izolace a Polsko jakožto nejochotnější země z regionu podala Slovákům pomocnou ruku při vstupu do NATO. Mocenský potenciál Polska a jeho velmi dobré vztahy s USA si koncem 90. let uvědomovalo jen Slovensko a Polsko, takže ani v tomto případě se nedá mluvit o Polsku jako o regionální mocnosti. Navíc se současnou krizí na Ukrajině se rozcházejí pohledy Polska a Slovenska na bezpečnost východních hranic Severoatlantické aliance. Slováci spolu s Českou republikou nevidí nutnost rozmístění jednotek NATO na východních hranicích Aliance v souvislosti s Ukrajinou. Oproti tomu stojí Maďarsko, které v současnosti chápe Polsko jako svého dobrého spojence proti kritice z Bruselu. To ale ještě neznamená, že je Polsko v Maďarsku chápáno jako regionální mocnost. Maďarsko se navíc s Polskem rozchází i v přístupu k Rusku, kdy ho nechápe jako bezprostřední hrozbu.

Co se týče Ukrajiny, Polsko se již od vzniku nezávislé Ukrajiny prezentovalo jako obhájce jejích aspirací na Západě a dokonce byla vytvořena společná polsko-ukrajinská vojenská jednotka. Ukrajina, nasměrovaná západním směrem, byla pro Polsko národním zájmem. Polsko totiž stále v 90. letech mělo, vlastně neustále má, strach z Ruska. Navíc v případě Ukrajiny nechtělo Polsko opakovat scénář z Běloruska. Avšak dostat Ukrajinu blíže na Západ se v 90. letech Polsku nepovedlo. Bylo to způsobeno nedostatečnou podporou ostatních států v regionu a v dnešní EU, ale i díky vnitropolitické situaci na Ukrajině. Ukrajina se v první polovině 90. let stala vyvrhelem Evropy, když se odmítla vzdát jaderného dědictví z dob studené války.

Výrazněji se na Ukrajinu polská zahraniční politika zaměřila až se vstupem do Evropské unie v roce 2004. Za jeden z největších úspěchů polské zahraniční politiky po vstupu do EU se stalo vyjednávání na Ukrajině v souvislosti s Oranžovou revolucí. Právě díky polské iniciativě a rozhovorům u kulatého stolu

krize nepřerostla v rozsáhlejší občanské nepokoje a bylo možné uspořádat nové prezidentské volby. Úspěch polského prezidenta při řešení krize dodal Polákům sebevědomí ve východní zahraniční politice. To se naplno potvrdilo v roce 2008, kdy na půdě EU byla z polské iniciativy vytvořena platforma Východní partnerství. Avšak velkou měrou při její tvorbě přispělo i Švédsko. Mocenská pozice Polska byla výrazně oslabena, když se po vypuknutí bojů na východě Ukrajiny konala konference v Minsku, kde se sešli všichni významní aktéři, ale Polsko pozváno nebylo. Ukrajinci totiž věřili, že na Rusko může lépe zatlačit Německo s Francií, než Polsko. A to i přesto, že se Polsko vždy prezentovalo jako hlavní zastávce ukrajinského sblížení s Evropou.

Vztahy s Běloruskem a polské zájmy v Bělorusku byly podobné jako na Ukrajině, jenže vše se rychle změnilo v první polovině 90. let se zvolením Alexandra Lukašenka prezidentem. Od té doby Polsko spolupracuje s opozicí a tlačí na Lukašenkův režim, aby začal respektovat lidská a politická práva svých občanů. Poláci zkoušeli vůči Bělorusku vstřícnější politiku a stavěli se proti sankcím, poté byli naopak zastánci sankcí, ale ani jedna z jejich snad nepřinesla úspěch. Na polský nátlak směrem k Lukašenkovi a porušování lidských práv nebylo z Minsku odpovězeno. V Bělorusku narazilo Polsko na příliš silný vliv Ruska. I když ani tím se Polsko nenechalo odradit a stále vyvíjí aktivitu směrem k Bělorusku, ať už se jedná o *Bielsat TV* nebo o stipendijní programy pro běloruské studenty.

Z výše uvedeného vyplývá, že Polsko jako regionální mocnost ve středovýchodní Evropě považovat nemůžeme v žádném časovém úseku našeho zkoumaného období. Někteří polští představitelé a akademici sice zemi chápali jako regionální mocnost, brali na Polsko odpovědnost za dění v regionu, ale vedoucí pozice Polska nikdy nebyla uznána zbylými zeměmi v regionu. Stejného názoru je i Jarzabek (2017), který tvrdí, že Polsku se zatím nepodařilo získat dostatečný vliv v regionu na to, aby mohlo být chápáno jako regionální mocnost. Jarzabek dále dodává, že právě idea Polska, jakožto regionální mocnosti ve středovýchodní Evropě, není mezi zeměmi regionu zrovna populární.

ZDROJE

Adamczyk, Artur (2010). The Role of Poland in the Creation Process of the Eastern Partnership. *Yearbook of Polish European Studies* 13, s. 195–204.

Akkoc, Razyie (2015). Mapped: These are the world's most religious countries. *The Telegraph*. 13. 4. 2015 (<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/11530382/Mapped-These-are-the-worlds-most-religious-countries.html>, 14. 3. 2017).

Baldwin, David (2013). Power and International Relations. In: Carlsnaes, Walter – Risse, Thomas – Simmons, Beth, *Handbook of International Relations* (London: SAGE), s. 273–297.

Barburska, Olga (2006). The Role of Poland in Shaping the EU Policy towards Ukraine. *Yearbook of Polish European Studies* 10, s. 27–28.

Bashkirova, Elena (2006). Russia, Belarus and Ukraine. In: Klingemann, Hans-Dieter – Fuchs, Dieter – Zielonka, Jan, *Democracy and Political Culture in Eastern Europe* (Oxon: Routledge).

BBC (1998). *World: Europe Diplomatic stink in Belarus* (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/116038.stm>, 29. 3. 2017).

Borowska, Paula (2012). Twenty Years Of Uneasy Belarus-Poland Relations. *Belarus Digest* (<http://belarusdigest.com/story/twenty-years-uneasy-belarus-poland-relations-10076>, 29. 3. 2017).

Börzel, Tanja (2013). Comparative Regionalism: European Integration and Beyond. In: Carlsnaes, Walter – Risse, Thomas – Simmons, Beth, *Handbook of International Relations* (London: SAGE), s. 503–532.

Brzezinski, Zbigniew (1997). *The Grand Chessboard* (New York: Basic Books).

Buras Piotr (2014). After Tusk: Poland In Europe. *European Council on Foreign Relations* (London: ECFR).

Buras, Piotr (2015). Poland and the Eastern Partnership: the view from Warsaw. *European Council on Foreign Relations*. 19. 5. 2015 (http://www.ecfr.eu/article/commentary_poland_and_the_eastern_partnership_the_view_from_warsaw3038, 24. 3. 2017).

Buzan, Barry – Wæver, Ole (2003). *Regions and Powers* (Cambridge: Cambridge University Press).

Cabada, Ladislav – Hricová, Helena (2009). Těšínské Slezsko. In: Cabada, Ladislav, *Evropa regionů* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 51–75.

CFR (1994). *Budapest Memorandums on Security Assurances, 1994* (<http://www.cfr.org/nonproliferation-arms-control-and-disarmament/budapest-memorandums-security-assurances-1994/p32484>, 22. 3. 2017).

CIA Factbook (2017a). *Poland* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/pl.html>, 14. 3. 2017).

CIA Factbook (2017b). *Slovakia* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/lo.html>, 14. 3. 2017).

CIA Factbook (2017c). *Hungary* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/hu.html>, 14. 3. 2017).

CIA Factbook (2017d). *Czech Republic* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ez.html>, 14. 3. 2017).

CIA Factbook. *Country comparison: Area* (<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/rankorder/2147rank.html#pl>, 31. 12. 2016).

Cianciara, Agnieszka (2008). ‘Eastern Partnership’ – opening a new chapter of Polish Eastern policy and the European Neighbourhood Policy?. *The Institut of Public Affairs* 4, s. 1–16.

Copsey, Nathaniel – Pomorska, Karolina (2010). Poland's power and influence in the European Union: The case of its eastern policy. *Comparative European Politics* 8 (3), s. 304–326.

Copsey, Nathaniel – Pomorska, Karolina (2013). The Influence of Newer Member States in the European Union: the Case of Poland and the Eastern Partnership. *Europe-Asia studies* 66 (3), s. 421–443.

ČT (2015). *Kwasniewski: EU musí být Ukrajině otevřená, NATO ale ne* (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1531924-kwasniewski-eu-musi-byt-ukrajine-otevrena-nato-ale-ne>, 23. 3. 2017).

de Blij, Harm – Muller, Peter – Nijman, Jan (2013). *Regions* (Hoboken: Wiley).

Defence24 (2016). *Polish Commandos Deployed to Ukraine to Conduct Training Activities* (<http://www.defence24.com/473499,polish-commandos-deployed-to-ukraine-to-conduct-training-activities>, 29. 3. 2017).

Dočkal, Vít (2004). Ústřední pojmy regionální politiky EU. *Středoevropské politické studie* (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=192>, 13. 2. 2017).

Duleba, Alexander – Eberhardt, Adam (2016). Východná politika Slovenska a Poľska: rozdiely a podobnosti. In: Gniazdowski, Mateuzs – Samerek, Piotr – Strážay, Tomáš, *Súčasnú slovensko – poľské vzťahy* (Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku Veľvyslanectvo Poľskej republiky v Bratislave).

Dunn, David (2005). Poland: America's New Model Ally. In: Zaborowski, Marcin – Dunn, David, *Poland, A New Power in Transatlantic Security* (Portland: Frank Cass Publishers).

Ehteshami, Anoushuravan – Hinnebusch, Raymond (2002). *Syria and Iran: Middle powers in penetrated regional system* (London: Taylor and Francis).

EP (2014). *Evropský parlament ratifikoval asociační dohodu mezi EU a Ukrajinou* (<http://www.europarl.europa.eu/news/cs/news->

room/20140915IPR62504/evropsk%C3%BD-parlament-ratifikoval-asocia%C4%8Dn%C3%AD-dohodu-mezi-eu-a-ukrajinou, 24. 3. 2017).

Eurocoal (2015). *Poland* (<https://euracoal.eu/info/country-profiles/poland/>, 29. 4. 2017).

European Council (2017). *The President's role* (<http://www.consilium.europa.eu/en/european-council/president/role/>, 27. 3. 2017).

Flemes, Daniel (2007). Conceptualising Regional Power in International Relations. *GIGA Working Papers* 53, s. 1–59.

Freedom House nedatováno. *Belarus* (<https://freedomhouse.org/country/belarus>, 29. 3. 2017).

Friedman, George (2012). Poland's Strategy. *Stratfor*. 28. 8. 2012 (<https://www.stratfor.com/weekly/polands-strategy>, 17. 3. 2017).

Garnett, Sherman (1996). Poland: Bulwark or Bridge?. *Foreign Policy* 102, s. 66–82-

GFP (2016). *Countries Ranked by Military Strength* (<http://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>, 27. 3. 2017).

Główny urząd statystyczny (2013). *Przynależność narodowo-etniczna ludności – wyniki spisu ludności i mieszkań 2011* (http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/Przynaleznosc_narodowo-etniczna_w_2011_NSP.pdf, 20. 3. 2017).

Gniazdowski, Mateuzs – Strážay, Tomáš (2016). Slovensko – poľské vzťahy: historické pozadie a regionálny kontext. In: Gniazdowski, Mateuzs – Samerek, Piotr – Strážay, Tomáš, *Súčasnú slovensko – poľské vzťahy* (Bratislava: Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku Veľvyslanectvo Poľskej republiky v Bratislave).

Google Public Data (2017). *Hrubý domácí produkt*. 6. 2. 2017 (https://www.google.cz/publicdata/explore?ds=d5bncppjof8f9_&met_y=ny_gdp_mktp_cd&idim=country:POL:UKR&hl=cs&dl=cs#!ctype=l&strail=false&bcs=d&nselm=h&met_y=ny_gdp_mktp_cd&scale_y=lin&ind_y=false&rdim=region&idim=country:POL:UKR:CZE:HUN:SVK:BLR&ifdim=region&hl=cs&dl=cs&ind=false, 28. 3. 2017).

Gostyńska–Jakubowska, Agata (2016). Poland: Europe's new enfant terrible?. *CER*. 22. 1. 2016 (<http://www.cer.org.uk/publications/archive/bulletin-article/2016/poland-europes-new-enfant-terrible>, 31. 3. 2017).

Government of the Czech Republic (2013). *Prime Minister: Czech – Polish relations are excellent*. 13. 5. 2013 (<https://www.vlada.cz/en/media-centrum/aktualne/prime-minister-czech--polish-relations-are-excellent-107846/>, 1. 4. 2017).

Gubarevich, Igar (2016). Belarus and Poland: Is The Difficult Period Finally Over?. *Belarus Digest*. 20. 10. 2016 (<http://belarusdigest.com/story/belarus-and-poland-difficult-period-finally-over-27646>, 31. 3. 2017).

Guzzini, Stefano (2000). The Use and Misuse of Power Analysis in International Theory. In: Palan, Ronen, *Global Political Economy* (London: Routledge), s. 53–66.

Hart, Jeffrey (1985). Power and Polarity in the International System. In: Sabrosky, Alan, *Polarity and War. The Changing Structure of International Conflict* (London: Westview Press), s. 25–40.

Havelka, Ladislav (2016). Státy V4 převzaly vojenskou pohotovost EU. *Euroskop*. 6. 1. 2016 (<https://www.euroskop.cz/9002/26768/clanek/staty-v4-prevzaly-vojenskou-pohotovost-eu/>, 25. 3. 2017).

Hegedus, Daniel (2015). How should Europe respond to Russia? The Hungarian view. *ECFR*. 22. 1. 2015

(http://www.ecfr.eu/article/commentary_how_should_europe_respond_to_russia_the_hungarian_view406, 31. 3. 2017).

Hemmer, Christopher – Katzenstein, Peter (2002). Why is there no NATO in Asia? Collective Identity, Regionalism, and the Origins of Multilateralism. *International Organization* 53 (3), s. 575–607.

Herbut, Maciej (2016/2017). *Modern History of the World 1918-1990* [přednáška] 17. 1. 2017 (Wrocław: Instytut Politologii).

Hnízdo, Bořek (1995). Mezinárodní perspektivy politických regionů (Praha: ISE).

Holman, Robert (2000). *Transformace české ekonomiky* (Praha: CEP).

Holsti, Kalevi (1964). The Concept of Power in the Study of International Relations. *The International Studies Association* 7 (4), s. 179–194.

Hungary today (2016). *Poland to deploy border guards to Hungary to help patrol under-pressure southern border*. 7. 12. 2016 (<http://hungarytoday.hu/news/poland-deploy-border-guards-help-patrol-hungary-s-southern-border-56710>, 1. 4. 2017).

Huntington, Samuel (1999). The Lonely Superpower. *Foreign Affairs* 78 (2), s. 35–49.

Hyde-Price, Adrian (1996). *The international politics of East Central Europe* (Manchester: Manchester University Press).

Chapman, Annabelle (2016). Poland and Hungary's defiant friendship. *Politico*. 1. 6. 2016 (<http://www.politico.eu/article/poland-and-hungarys-defiant-friendship-kaczynski-orban-pis-migration/>, 31. 3. 2017).

IISS (2016). *The Military Balance 2016* (London: Routledge).

- ISA (2015). *Poland's geopolitical importance* (http://www.isa-world.com/news/?tx_ttnews%5BbackPid%5D=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=121&cHash=78debacb3571addad2942e283dcb626b, 18. 3. 2017).
- Isenson, Nancy (2012). Belarus kicks out ambassadors over EU sanctions. *DW*. 28. 2. 2012 (<http://www.dw.com/en/belarus-kicks-out-ambassadors-over-eu-sanctions/a-15774482>, 30. 3. 2017).
- Jarząbek, Jarosław (2017). [emailová komunikace] 5. 4. 2017 (Uniwersytet Wrocławski – Wydział Nauk Społecznych – Institut Studiów Międzynarodowych).
- Javier, Noya (2005). The Symbolic Power of Nations. *Real Instituto Elcano*. 24. 8. 2005 (http://www.realinstitutoelcano.org/wps/portal/rielcano_en/contenido?WCM_GLOBAL_CONTEXT=/elcano/elcano_in/zonas_in/dt35-2005, 20. 3. 2017).
- Kamiński, Łukasz (2016). Freedom and solidarity. In: Kamiński, Łukasz – Korkuć, Maciej, *A guide to the history of Poland* (Kraków: Legra), s. 107–117.
- Kamusella, Tomasz (2010). The Twentieth Anniversary of the German-Polish Border Treaty of 1990: International Treaties and the Imagining of Poland's Post-1945 Western Border. *Journal of Borderlands Studies* 25 (4), s. 120–143.
- Kappel, Robert (2011). The Challenge to Europe: Regional Powers and the Shifting of the Global Order. *Interconomics* 46 (5), s. 275–286.
- Katzenstein, Peter (2005). *A World of Regions* (New York: Cornell University Press).
- Kendall Bridget nedatováno. Does the peace that ended WW1 haunt us today?. *BBC* (<http://www.bbc.co.uk/guides/zp3ncdm>, 28. 3. 2017).
- Kenneth, Waltz (1979). *Theory of International Politics* (London: Addison-Wesley).

- Kopeček, Lubomír (1999). Polsko-ukrajinské vztahy: úspěšný model řešení etnických problému?. *SEPS* (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=140>, 22. 3. 2017).
- Korkuć, Maciej (2016). Poland reborn. In: Kamiński, Łukasz – Korkuć, Maciej, *A guide to the history of Poland* (Kraków: Legra), s. 57–67.
- Kowalski, Tadeuzs (2009). Comparative Analysis of Economic Transformation in Poland and Selected Central. *Working Papers in Management, Finance and Economics European Countries* 1 (8), s. 1–43.
- Krošlák, Ján (2012). *Mečiar posedlý mocí: Zprvu společný stát, posléze rozbití federace.* Česká televize. 26. 7. 2012 (<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/svet/1155986-meciar-posedly-moci-zprvu-spolecny-stat-posleze-rozbiti-federace>, 14. 3. 2017).
- Kureth, Andrew (2014). Poland's 'shock therapy' creates lasting entrepreneurial state of mind. *Financial Times*. 3. 6. 2014 (<https://www.ft.com/content/c2b2b4a2-cb96-11e3-8ccf-00144feabdc0>, 30. 12. 2016).
- Kuzio, Taras (2004). Poland Plays Strategic Role in Ukraine's "Orange Revolution". *Eurasia Daily Monitor* 1 (144), nestránkováno.
- Lebduška, Michal – Lídl, Václav (2015). Druhá minská dohoda a strategický význam Ukrajiny. *AMO* (https://www.amo.cz/wp-content/uploads/2015/11/amocz_bp-2015-10.pdf, 29. 3. 2017).
- Leichtová, Magdaléna (2009). Kaliningradská oblast. In: Cabada, Ladislav, *Evropa regionů* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 123–143.
- Lidovky (2017). *Tusk bude dál předsedou Evropské rady.* 9. 3. 2017 (http://www.lidovky.cz/tusk-bude-dal-predsedou-evropske-rady-proti-bylo-pouze-jeho-polsko-1fk-/zpravy-svet.aspx?c=A170309_165923_In_zahranici_ele, 31. 3. 2017).

Lukášek, Libor (2010). *Visegrádská skupina a její vývoj v letech 1991–2004* (Praha: Karolinum).

Marušiak, Juraj (2011). Poland as Regional Power and Polish-Slovak Relations. *SFPA* 1 (1), s. 36–55.

Mearsheimer, John (2001). *The Tragedy of Great Power Politics* (New York: W. W. Norton & Company).

Meister, Stefan –May, Marie-Lena (2009). The EU's Eastern Partnership – a Misunderstood Offer of Cooperation. *DGAP standpunkt* 7 (9), s. 1–4.

Meller, Stefan (2006). Informacja Ministra Spraw Zagranicznych o zadaniach polskiej polityki zagranicznej w 2006 r. Przedstawiona na 10. posiedzeniu Sejmu RP V Kadencji. *Rzeczpospolita Polska Ministerstwo Spraw Zagranicznych*. 10. 2. 2006 (<http://www.mfa.gov.pl/resource/a9903f58-dddb-4bc0-ba49-ee81c688d690:JCR>, 26. 3. 2017), s. 321–341.

Ministry of Foreign Affairs (2012). *Belarus* (http://www.msz.gov.pl/en/foreign_policy/eastern_policy/belarus?printMode=true, 28. 3. 2017).

Ministry of Foreign Affairs nedatováno. *Polish Card* (http://www.msz.gov.pl/en/foreign_policy/polish_diaspora/card_of_the_pole/, 28. 3. 2017).

Ministry of Science and Higher Education nedatováno. *Scholarships for students from Eastern Partnership and from post-Soviet countries* (<http://www.gopoland.pl/scholarships-students-eastern-partnership-and-post-soviet-countries>, 29. 3. 2017).

Miniszterelnok (2016). *The alliance between Poland and Hungary is a historical one*. 8. 2. 2016 (<http://www.miniszterelnok.hu/the-alliance-between-poland-and-hungary-is-a-historic-one/>, 31. 3. 2017).

Mlejnek, Josef (2012). Poland and Czech Republic – Common Interests or Common weaknesses. *The Aspen Institute Central Europe* (<http://www.aspeninstitutece.org/en/article/0-2012-poland-and-czech-republic-common-interests-or-common-weaknesses/>, 31. 3. 2017).

Morgenthau, Hans (1948). *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace* (New York: Alfred A. Knopf).

Motyl, Alexander (2017). Kiev Should Give up on the Donbass. *Foreign Policy*. 2. 2. 2017 (<http://foreignpolicy.com/2017/02/02/ukraine-will-lose-its-war-by-winning-it/>, 31. 3. 2017).

Müller, David (2005). Realismus. In: Pšeja, Pavel, *Přehled teorií mezinárodních vztahů* (Brno: IIPS), s. 24–42.

Mykulanyets, Lyubov (nedatováno). Whither V4? EU Entry as a Turning Point in Visegrad Cooperation. *Visegrad Group* (<http://www.visegradgroup.eu/students-section/whither-v4-eu-entry-as>, 28. 3. 2017).

MZV ČR (2010). *Evropská politika sousedství* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_evrope/vnejsi_vztahy_eu/vychodni_partnerstvi/eps.html, 24. 3. 2017).

MZV ČR a. *Polsko* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/polsko/index.html, 31. 12. 2016).

MZV ČR b. *Ukrajina* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/ukrajina/index.html, 22. 3. 2016).

MZV ČR c. *Bělorusko* (http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/evropa/belorusko/index.html, 22. 3. 2016).

MZV   ČR   d.   O   *Visegrádu*
(http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/cr_v_evrope/visegrad/o_visegradu_1.html, 28. 3. 2017).

Naxera, Vladimír (2011). Přejchodové regiony. In: Cabada, Ladislav – Šanc, David a kol., *Panregiony ve 21. století* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 335–357.

Neumann, Iver (1992). Poland as a Regional Great Power. In: Neumann, Iver, *Regional Great Powers in International Politics* (London: St. Martin's Press)

Nolte, Detlef (2010). How to compare regional powers: analytical concepts and research topics. *Review of International Studies* 36 (4), s. 881–901.

Nolte, Detlef (2011). Regional Powers and Regional Governance. In: Godehardt, Nadine – Nabers, Dirk, *Regional Powers and Regional Orders* (London: Routledge), s. 49–67.

Nye, Joseph (2004). *Soft power: the means to success in world politics* (New York: Public Affairs).

Nye, Joseph (2011). *The Future of Power* (New York: Public Affairs).

Ociepka, Beata (2013). *Miękka siła i dyplomacja publiczna Polski* (Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar).

OECD Data (2016). *Net ODA* (<https://data.oecd.org/oda/net-oda.htm> 29. 3. 2017).

Osica, Olaf (2005). In Search of a New Role: Poland in Euro-Atlantic Relations. In: Zaborowski, Marcin – Dunn, David, *Poland, A New Power in Transatlantic Security* (Portland: Frank Cass Publishers).

Østerud, Øyvind (1992). Regional Great Powers. In: Neumann, Iver, *Regional Great Powers in International Politics* (New York: St. Martin's Press).

Paczkowski, Andrzej (2000). *Půl století dějin Polska* (Praha: Academia).

Pietrzak, Paweł (2012). Armed Forces of the Republic of Poland in International Operations. *Department of Strategic Analysis, National Security Bureau*, s. 69–85.

Pokorný, Jakub (2015). Česká vláda překresluje státní hranice. Vrací území Polsku. *idnes*. 4. 3. 2015 (http://zpravy.idnes.cz/ceska-republika-polsko-statni-hranice-dxz-/domaci.aspx?c=A150303_220138_domaci_aba, 31. 3. 2017).

Polívka, Martin – Kašpar, Mirek (2006). Michal Kubát: Střední Evropa je politicky vyspělá. *Social UK media* 1. 12. 2006 (<http://social.ukmedia.cz/kubat-stredni-evropa-je-politicky-vyspela>, 31. 3. 2017).

Ponížilová, Martina (2016). *Regionální řád a mocnosti Blízkého východu* (Praha: Dokořán).

Prys, Miriam (2008). Developing a Contextually Relevant Concept of Regional Hegemony: The Case of South Africa, Zimbabwe and "Quiet Diplomacy". *GIGA Working Papers* 77, s. 1–32.

Prys, Miriam (2010). Hegemony, Domination, Detachment: Differences in Regional Powerhood. *International Studies Review* 12 (4), s. 479–504.

PWN (2017). *Języki zachodniosłowiańskie* (<http://sjp.pwn.pl/sjp/;2468221>, 13. 3. 2017).

Richter, Jan (2008). Czech Republic to settle poland's territorial claims. *Český rozhlas*. 26. 5. 2008 (<http://www.radio.cz/en/section/curaffrs/czech-republic-to-settle-polands-territorial-claims>, 31. 3. 2017).

Romancov, Michael (2007). Politická geografie a geopolitika. In: Cabada, Ladislav a kol., *Úvod do studia politické vědy* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 407–455.

Seale, Josh – Wilson, Josh (2015). Poland: An Emerging Central European Power?. *SRAS* (<http://www.sras.org/poland>, 15. 11. 2017).

Sharkov, Damien (2015). V4 countries answer Hungary's call to help reinforce borders. *Newsweek*. 16. 10. 2015 (<http://europe.newsweek.com/v4-countries-answer-hungarys-call-help-reinforce-borders-334913>, 1. 4. 2017).

Sheets, Connor (2012). The East European Miracle: How Did Poland Avoid The Global Recession? *International Business Times*. 29. 9. 2012 (<http://www.ibtimes.com/east-european-miracle-how-did-poland-avoid-global-recession-795799>, 23. 3. 2017).

Schmidt, C. Brian (2007). Realism and facets of power in international relations. In: Berenskoetter, Felix – Williams J. M. eds., *Power in World Politics* (USA: Routledge), s. 43–63.

SIPRI (2016a). *Military expenditure by country, in constant (2014) US\$m*. (<https://www.sipri.org/sites/default/files/Milex-constant-USD.pdf>, 27. 3. 2017), s. 1–21.

SIPRI (2016b). *SIPRI Fact Sheet: Trends in World Military Expenditure 2015* (<http://books.sipri.org/files/FS/SIPRIFS1604.pdf>, 27. 3. 2017), s. 1–8.

Spykman, Nicholas (1938). Geography and Foreign Policy II. *The American Political Science Review* 32 (2), s. 213–236.

Statistics Times (2014). *List of European countries by Area* (<http://statisticstimes.com/geography/european-countries-by-area.php>, 21. 3. 2017).

Staufenberg, Jess (2016). The six countries in the world with the most 'convinced atheists'. *Independent*. 23. 4. 2016 (<http://www.independent.co.uk/news/uk/atheists-countries-list-six-world-most-convinced-a6946291.html>, 14. 3. 2017).

Stehlík, Jiří (1996). Zařazení České republiky v evropském prostoru. *Mezinárodní vztahy* 31 (2), s. 96–106.

Stratford (2011). *Poland Looks to Ukraine for Strategic Depth* (<https://www.stratfor.com/geopolitical-diary/poland-looks-ukraine-strategic-depth>, 25. 3. 2017).

Strážay, Tomáš (2001). *Visegrad—Arrival, Survival, Revival*. *Visegrad Group* (<http://www.visegradgroup.eu/documents/bibliography/visegradarrival-survival-120628>, 22. 3. 2017).

Šanc, David (2011). Makroregiony v geopolitice a politické geografii. In: Cabada, Ladislav – Šanc, David a kol., *Panregiony ve 21. století* (Plzeň: Aleš Čeněk), s. 7–16.

The Soft Power (2016). *Overall Ranking 2016* (<http://softpower30.portland-communications.com/ranking/>, 27. 3. 2017).

Twoja Europa (2009). *Pomarańczowa rewolucja na Ukrainie a wsparcie Polski* (<http://www.twojaeuropa.pl/285/pomaranzczowa-rewolucja-na-ukrainie-a-wsparcie-polski>, 22. 3. 2017).

U.S. ARMY nedatováno. *Joint Multinational Training Group - Ukraine* (<http://www.eur.army.mil/jmtg-u/>, 29. 3. 2017).

UNHCR (2008). *World Directory of Minorities and Indigenous Peoples - Belarus : Poles* (<http://www.refworld.org/docid/49749d562d.html>, 28. 3. 2017).

Vilímek, Vít – Velinský, Frederik (2012). Mont Blanc nebo Elbrus aneb Kde začíná Asie? *Český rozhlas*. 21. 4. 2012 (http://www.rozhlas.cz/planetarium/priroda/_zprava/mont-blanc-nebo-elbrus-aneb-kde-zacina-asie--1052127, 11. 3. 2017).

Waisová, Šárka (2009). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* (Plzeň: Aleš Čeněk).

Wandycz, Piotr (1998). *Střední Evropa v dějinách* (Praha: Academia).

Wenerski, Łukasz (2015). Polish Foreign Policy. *AMO*. 17. 12. 2015 (<http://www.amo.cz/cs/trendy-visegradskych-zahranicnich-politik/polish-foreign-policy-challenging-years-have-come/>, 20. 3. 2017).

Więclawski, Jacek (2011). Poland East-Central Europe and the European Union's Policy towards Russia. *International Journal of Humanities and Social Science* 1 (4), s. 23–30.

Więclawski, Jacek (2016). Considering the Sub-Regional Cooperation in East-Central Europe. *Review of European and Russian Affairs* 10 (1), s. 1–24.

Wolczuk, Roman (2005). Polish-Ukrainian Relations: A Strategic Partnership Conditioned by Externalities. In: Zaborowski, Marcin – Dunn, David, *Poland, A New Power in Transatlantic Security* (Portland: Frank Cass Publishers).

World Bank (2016a). *Poland* (<http://data.worldbank.org/country/poland?view=chart>, 27. 3. 2017).

World Bank (2016b). *Data for Czech Republic, Belarus, Slovak Republic, Hungary, Ukraine* (<http://data.worldbank.org/?locations=CZ-BY-SK-HU-UA>, 27. 3. 2017).

World Bank (2016c). *GDP per Capita (current US\$)* (<http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?end=2015&locations=PL-CZ-BY-HU-SK-UA&start=1990&view=chart>, 27. 3. 2017).

World Bank (2016d). *Military expenditure (% of GDP)* (<http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?end=2015&locations=PL-CZ-BY-HU-SK-UA&start=1990&view=chart>, 27. 3. 2017).

World Bank (2016e). *Armed forces personnel, total* (<http://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.TOTL.P1?end=2015&locations=PL-CZ-BY-HU-SK-UA&start=1988&view=chart>, 27. 3. 2017).

World Bank (2016f). *Surface area (sq- km)*
(<http://data.worldbank.org/indicator/AG.SRF.TOTL.K2?locations=PL-CZ-BY-HU-SK-UA&view=chart>, 27. 3. 2017).

Your European map nedatováno. *Blank map*
(http://www.youreuropemap.com/blank_europe_map.gif, 30. 3. 2017).

Zaborowski, Marcin – Longhurst, Kerry (2003). America's protégé in the East? The Emergence of Poland as a Regional Leader. *International Affairs* 79 (5), s. 1009–1028.

RESUMÉ

Since the end of the bipolar conflict, declining power and influence of the Soviet Union in the region, countries of the former Eastern bloc have had a new opportunity to develop their own policies and pursue their own interest. Poland, as one of the biggest countries in the region, took advantage of that.

This master's thesis entitled *The Power Position of Poland in East Central Europe* is one case study, which analyzes Polish power position and aspirations in the region of Eastern Central Europe from 1990 until the beginning of 2017.

The aim of this thesis was to prove or disprove Polish position as a regional power in East Central Europe. In order to do so, I analyzed concepts of power, region and regional power. Even though this thesis is one case study, comparison of the power capacities of the states in region was needed to some extent.

Poland is a country which had been politically active in its region since the fall of communism. Poland maintained close relations with Czech Republic, Hungary, Slovakia and Ukraine. Polish Government tried to do the same with Belarus, but an obstacle in the person of Lukashenko appeared. The main tools for Polish foreign policy and for Polish projection of influence within the region became the Visegrad group and Eastern Partnership. Poland, however tried to use its influence not only through these international platforms, but also through bilateral and multilateral negotiations with the states of interest. An effort to set a common policy by Poland among the states in region was visible as well. However Polish attempts to become a regional power in East Central Europe have not succeeded since 1990 until the present day. Poland has not been respected by the other states within a region as a leader nor regional power.

PŘÍLOHY

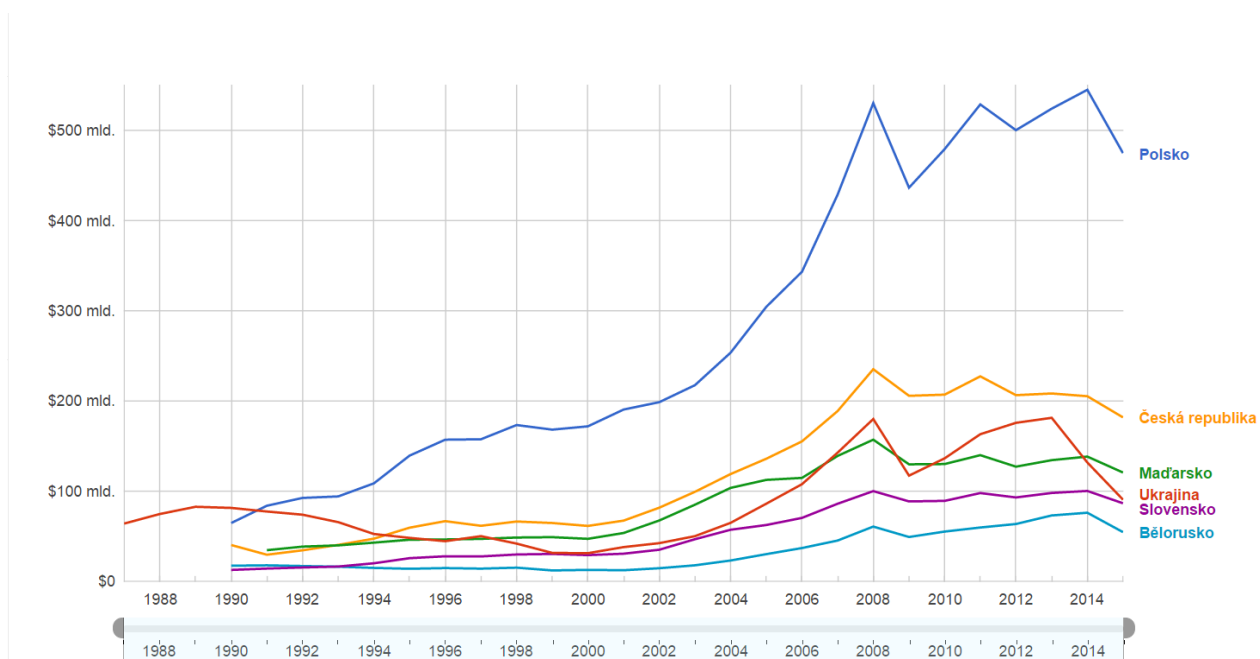
Příloha č. 1: Mapa se znázorněnými státy středovýchodní Evropy

Zdroj: (Blank map nedatováno)

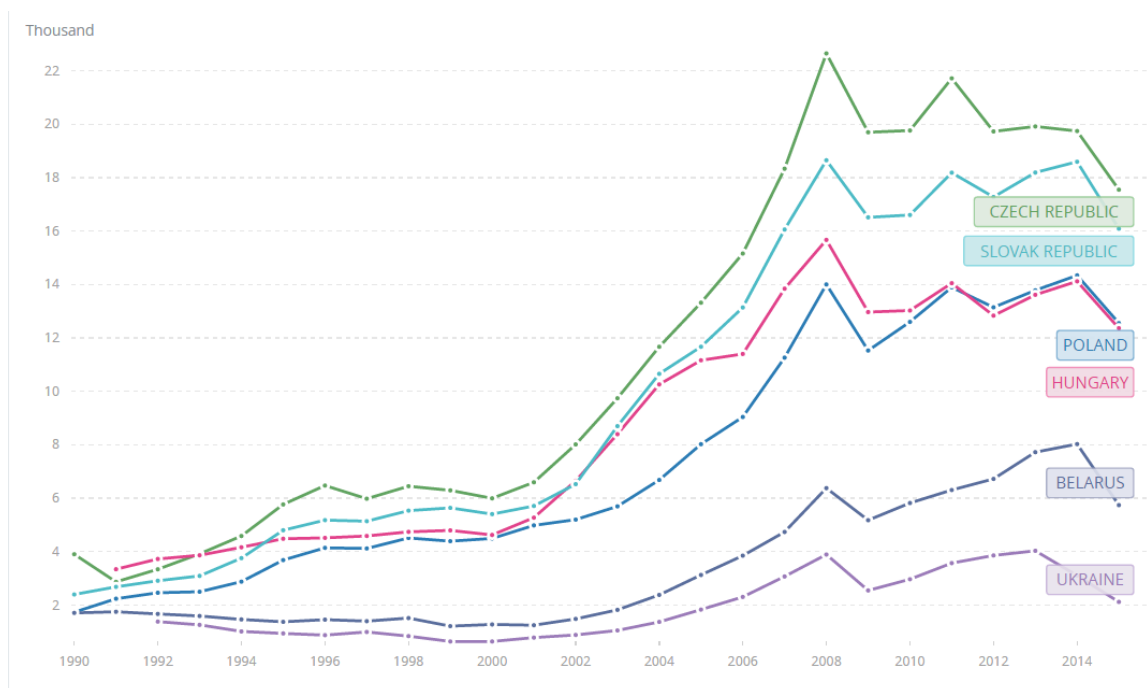
Poznámka č. 1: Mapa byla pro potřeby této práce upravena autorem.

Příloha č. 2: Hrubý domácí produkt států středovýchodní Evropy v amerických dolarech

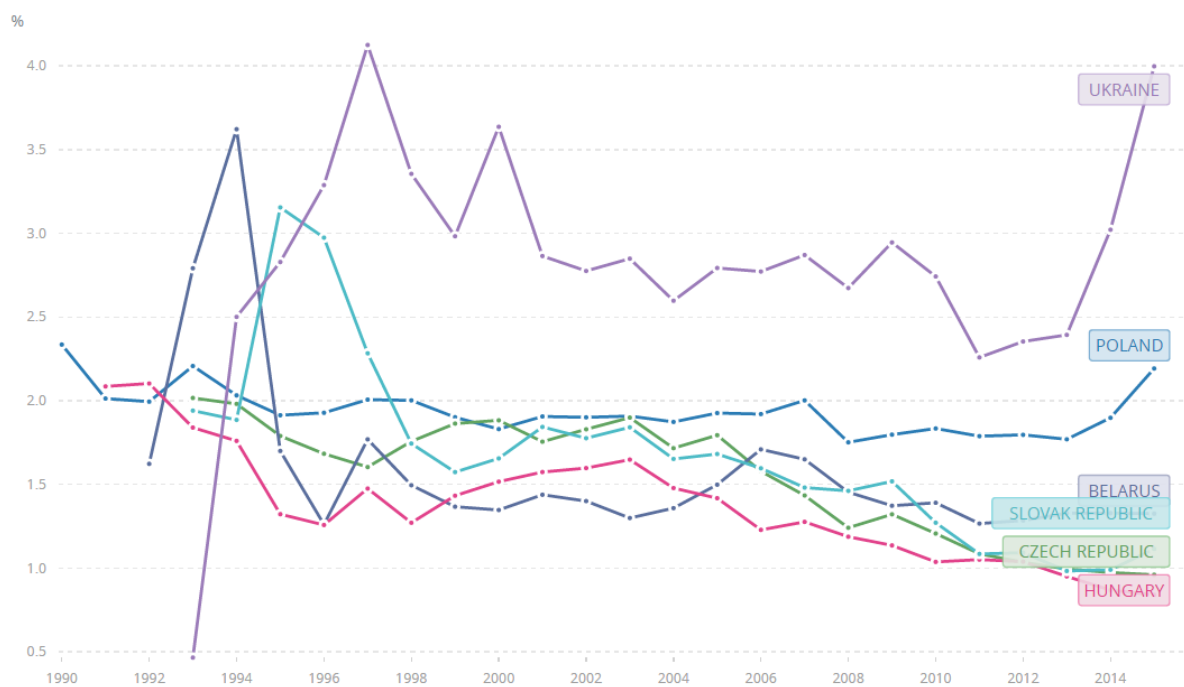
Zdroj: (Google Public Data 2017)

Příloha č. 3: Hrubý domácí produkt na hlavu vybraných států dle současného kurzu dolaru států středovýchodní Evropy

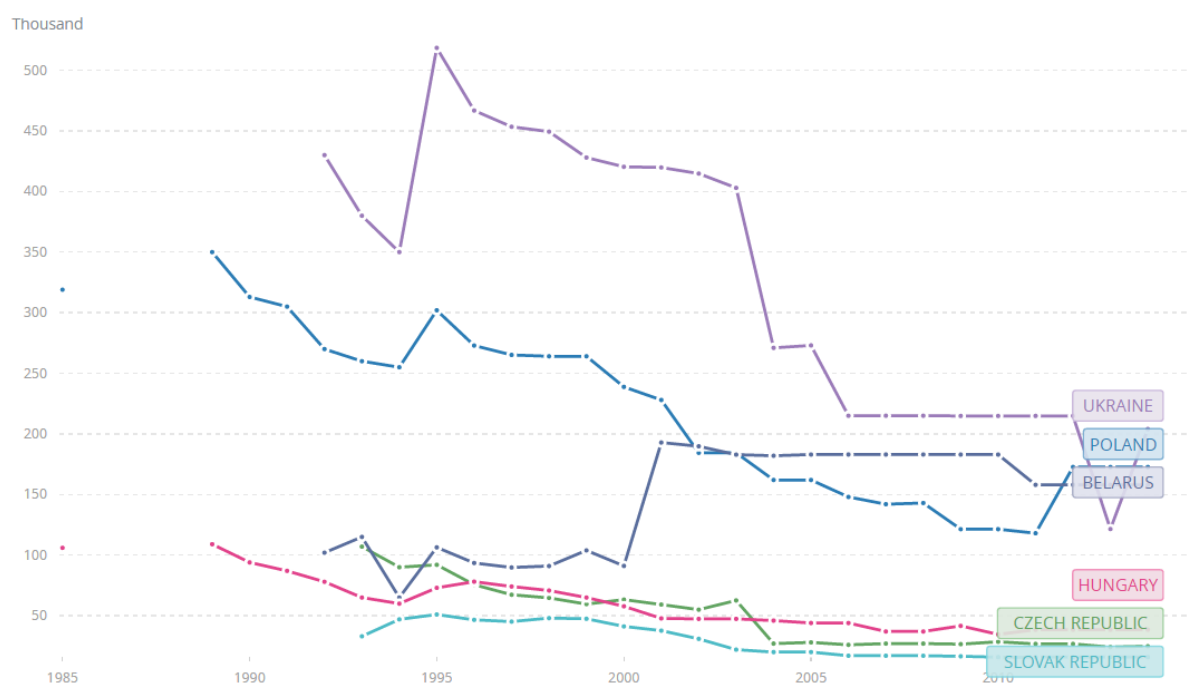
Zdroj: (World Bank 2016c)

Příloha č. 4: Výdaje na obranu vybraných států v procentech HDP

Zdroj: (World Bank 2016d)

Příloha č. 5: Celkové počty ozbrojených sil vybraných států

Zdroj: (World Bank 2016e)

Příloha č. 6: Polsko a ostatní státy Evropy v meziválečném období

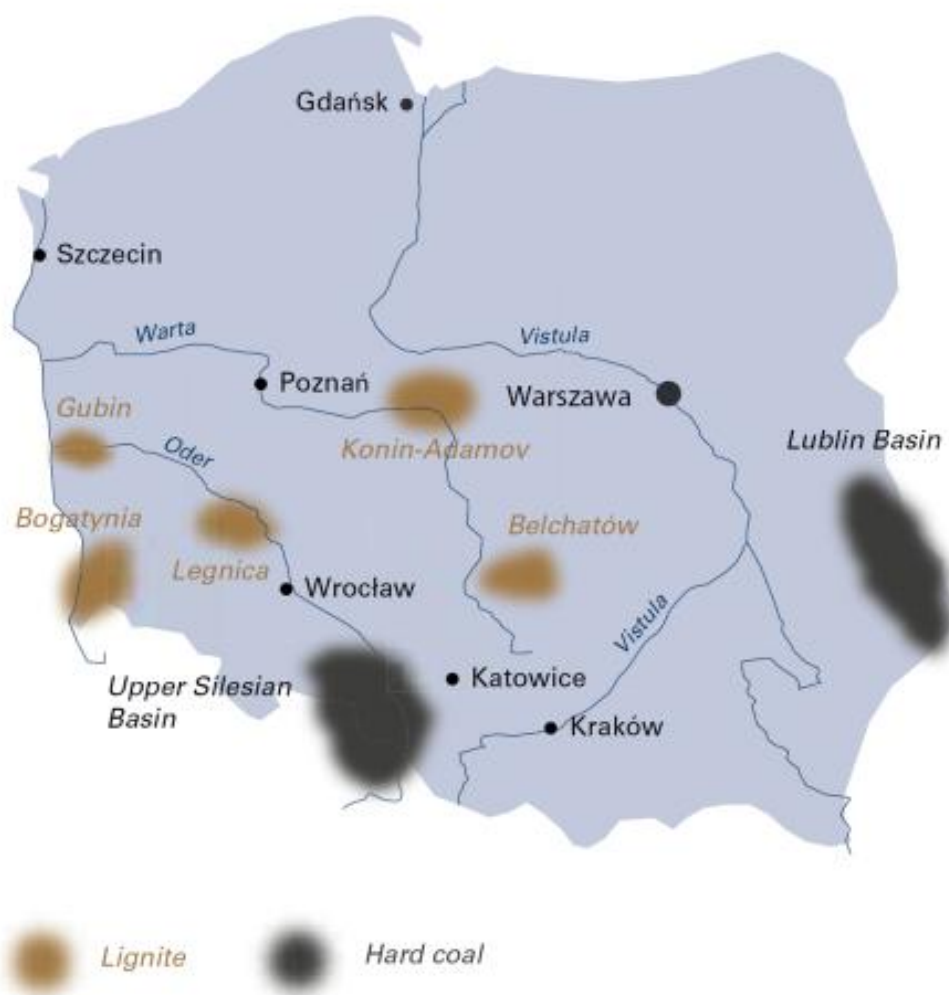

Zdroj: (Kendal nedatováno)

Poznámka č. 1: Mapa byla pro potřeby této práce upravena autorem.

Příloha č. 7: Zdroje hnědého a černého uhlí v Polsku a při česko-polské hranici

Zdroj: (Eurocoal 2015)

Příloha č. 8: Emailová komunikace s Jarosławem Jarząbkem

Dzień dobry,

Przesyłam odpowiedzi na pytania:

Czy Pan myślę, że Polska ma nadzieje być regionalnym mocarstwem w regionie Europie wschód-środkowej albo czy Polska już jest mocarstwem, albo czy Polska była mocarstwem od 1990r?

Ad. Po 1990 roku Polska nie była i nie jest mocarstwem regionalnym w Europie Środkowo-Wschodniej. W dyskursie politycznym w Polsce pojawiają się czasem głosy, że Polska ze względu na swoje położenie, rozmiar, liczbę ludności, potencjał ekonomiczny etc. powinna dążyć do tego, aby takim mocarstwem regionalnym zostać. Ale nie jest to raczej główny nurt w dyskursie, raczej głosy poboczne. Możliwości, aby Polska takim mocarstwem została są ograniczone przez 3 czynniki: a) różnica potencjałów pomiędzy Polską a innymi krajami regionu nie jest na tyle duża, aby dawała Polsce klarowną przewagę, konieczną do uzyskania statusu mocarstwa regionalnego, b) Europa Środkowo-Wschodnia jest tradycyjnym obszarem wpływów Niemiec z jednej i Rosji z drugiej strony. Oba te kraje nie mają interesu w tym, aby inny podmiot (Polska) uzyskał w tym regionie status mocarstwa regionalnego, c) idea skupienia się państw Europie Środkowo-Wschodniej wokół Polski jako mocarstwa regionalnego nie jest popuarna i akceptowana w innych państwach regionu. Polaka miałyby duże trudności z uzyskaniem wpływów w innych państwach regionu, koniecznych do bycia mocarstwem regionalnym.

Czy Pan myślę, że rząd PiS może zniszczyć wiarygodność i dobry wizerunek Polski między państwami w regionie i UE?

Ad. Niestety może. Przy czym moim zdaniem wynika to nie tyle z samego kiedunku polityki zagranicznej (cele polityczne PiS są podzielane i akceptowane przez wiele sił politycznych w UE i krajach regionu) ale z wyjątkowej amatorszczyzny i nieudolności z jaką prowadzi on politykę zagraniczną.

Dlaczego, dla Pana, ma Polska duże zainteresowanie na Ukrainie cały czas od 1991 do dzisiejszych czasów? Czy je tak z powodu geograficznego bo innego?

Ad. Wynika to głównie z uwarunkowań polskiej polityki bezpieczeństwa. Polityka bezpieczeństwa Polski zakłada istnienie pomiędzy Polską a Rosją bufora w postaci niepodległych państw (Ukrainy, Białorusi i Litwy), który będzie oddzielał nas od Rosji i w ten sposób ograniczał zagrożenie z jej strony. Ta polityka wymaga oczywiście, aby te państwa były niezależne od Rosji. Inaczej mówiąc im mniej Rosja ma tam wpływów tym lepiej. Stąd konsekwentne poparcie Polski dla antyrosyjskich sił na Ukrainie i na Litwie. W przypadku Białorusi ta polityka jest jednak o wiele mniej konsekwentna.

Pozdrawiam serdecznie,
Jarosław Jarząbek